

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BLÍZKÉHO VÝCHODU A AFRIKY

Bakalářská práce

Zaměstnanost žen v Turecku
Employment of Women in Turkey

Martina Zárubová

Praha, 2012

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Malečková CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní docentce Malečkové za trpělivé vedení a velmi cenné rady a připomínky, které mi pomohly při tvorbě této bakalářské práce. Poděkování však musím vyjádřit také rodině a přátelům a to za vytrvalou podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 20. června 2012

.....

Martina Zárubová

ABSTRAKT

Zaměstnanost žen v Turecku

Na příčiny nižší zaměstnanosti a nerovnoměrného zastoupení pracujících žen v jednotlivých ekonomických sektorech v Turecku je potřeba nahlížet jako na komplexní a interdisciplinární problém. Tato práce přináší souhrn základních poznatků k problematice tureckých žen, které se snaží profesně uplatnit. Součástí výzkumu zaměstnanosti je analýza statistických dat za určité historické období. Pro pochopení postavení žen v současné době v Turecku je také představena historie ženského hnutí. Dílčím cílem práce je nastínit rozdíly v zaměstnanosti mezi muži a ženami v Turecku.

Klíčová slova: ženy, zaměstnání, ženské hnutí

Employment of Turkish Women

The causes of underemployment and unequal representation of women in the various economic sectors in Turkey should to be taken as a complex and interdisciplinary problem. This paper provides a summary of basic knowledge on the issue of Turkish women who are trying to succeed professionally. Analysis of statistical data of a certain period of time is a part of the employment survey. The history of the women's movement is introduced in order to understand the position of women at present-day Turkey. The particular aim of the thesis is to outline the differences in employment between men and women in Turkey.

Keywords: women, employment, women's movement

OBSAH

Úvod	6
1. Obecné uvedení do problematiky a cíle práce.....	6
2. Metody práce.....	8
3. Prameny a literatura	8
1. Ženská hnutí v Turecké republice- historický nástin	13
1.1 Úvod.....	13
1.2 Od meziválečného Turecka po současnost.....	14
1.3 Ženská hnutí v Turecku. Změny v občanském a trestním zákoníku, změny v Ústavě.....	17
1.4 Závěr.....	21
2. Zaměstnanost v Turecké republice	21
2.1 Zaměstnanost na pozadí ekonomického a politického vývoje Turecka.....	23
2.2 Přehled zaměstnanosti v Turecku, období 1988 – 2010.....	30
3. Zaměstnanost žen- vývoj ve vybraných hospodářských sektorech	33
3.1 Zemědělství.....	33
3.1.1 Odliv obyvatel z venkova.....	33
3.1.2 Podíl zaměstnaných žen v zemědělství.....	35
3.1.3 Závěr.....	36
3.2 Služby.....	37
3.2.1 Podíl zaměstnaných žen ve službách.....	38
3.2.2 Závěr.....	39
3.3 Ženy v řídicích funkcích	40
3.3.1 Podíl zaměstnaných žen v řídicích funkcích.....	41
3.3.2 Závěr.....	42
3.4 Ženy v průmyslu a dopravě	43
3.4.1 Podíl zaměstnaných ženy průmyslu.....	44
3.4.2 Závěr.....	45
Závěr	47
Seznam odborné literatury	50
Příloha	56

ÚVOD

1. Obecné uvedení do problematiky a cíle práce

Problematika zaměstnanosti žen v Turecku není sice ve srovnání s ostatními zeměmi ojedinělá, nicméně velice zajímavá. Zejména zajímavý je vývoj zaměstnanosti žen a jejich možností uplatnění v profesním životě po vzniku Turecké republiky, v rámci modernizačního úsilí a dosti radikálních reforem země. V tomto období došlo k dynamickému odsunu islámsko - náboženského vyznání do soukromé sféry a stát převzal veškerou kontrolu nad náboženstvím. S tímto krokem souviselo i náhlé „zviditelnění“ žen ve veřejné sféře a to jak ve školách, na univerzitách a s tím související na svou dobu zcela revoluční začlenění žen do dříve nemyslitelných povolání jako například učitelek, lékařek, vědců ba dokonce pilotek. Ženy se v prvních letech existence Turecké republiky začaly dokonce objevovat i v politice, a to v takové míře, která se v celé historii země už nikdy neopakovala. Cílem je ale mapovat pouze období posledního zhruba čtvrtstoletí¹, ve kterém bude sledovat vývoj zaměstnanosti žen pouze v několika vybraných hospodářských sektorech. Vývoj uplatnění žen v sektorech zemědělství, služeb, průmyslu a řídicích pozicích bude také porovnáván s muži a to na základě statistických údajů. Dalším z cílů této práce bude na základě statistických údajů zmapovat míru zaměstnanosti žen, jejich procentuální podíl nejen v jednotlivých zvolených sektorech, ale také celkově na trhu práce v Turecku. Budeme hledat odpověď na otázku: Jaký je podíl žen z celkové zaměstnanosti? Jaký vývoj předcházel tomuto fenoménu? Další zkoumanou otázkou bude: Jaký byl vlastně vývoj zaměstnanosti a jaké šance měly ženy v jednotlivých historických etapách? Vývoj zaměstnanosti bude sledován na pozadí politických změn v Turecké republice, změn v ústavě a zákonech. Statistická analýza nabídne rámcovou představu o tom, jak velké a zda vůbec existují nějaké rozdíly v zaměstnanosti za sledované období, které je přesně vymezeno roky 1988 až 2010. Tomuto časovému rozpětí odpovídají i přehledně zpracované tabulky a grafy, které sledují vývoj zaměstnanosti obecně, dále mužů a především námi sledovanou hlavní kategorií- zaměstnanost žen na tureckém trhu práce.

---

¹ Podrobnějšímu zdůvodnění volby a charakteristiky historického období, tedy rozmezí roků 1988 - 2010 se věnuji v kapitole 2..

Na tomto místě je také nutné podotknout, že se předkládaná práce zabývá pouze situací zaměstnanosti Turkyň, nikoliv cizinek, které na území Turecké republiky žijí. Jaká je současná struktura pracovní síly v Turecké republice bude další otázkou, na kterou se tato práce pokusí zodpovědět. Jak jsou ženy zastoupeny v této struktuře, tedy konkrétně v jakých sektorech? Ve kterých vybraných sektorech došlo v nejvýraznějším měnám v poměru zaměstnanosti žen bude také předmětem výzkumu.

Plně si uvědomuji širší a nezvyklý záběr tématu, k němuž lze jen těžko přistupovat v jeho celistvosti a rozmanitosti faktorů, které jej ovlivňují. Cílem mé práce by tedy není strukturální analýza celého systému zaměstnanosti ve všech ekonomických sektorech v současné Turecké republice, jak by se dle názvu této bakalářské práce mohlo zdát, mělo by se spíše jednat o zúženější pohled jen na některé vybrané ekonomické sektory v jasně vymezeném historickém období, zhruba jednoho čtvrtstoletí. Tato práce také dopodrobna nezkoumá turecké zákony a právo, které se tureckých žen bezprostředně dotýkají, i když by si toto téma pro lepší pochopení problematiky vlastní kapitoly zasloužilo. V jedné z kapitol pouze okrajově naznačím, k jakým klíčovým změnám v trestním právu a ústavě za poslední čtvrtstoletí došlo.

Práce je rozdělena do tří tematických částí, v nichž se snažím z různých hledisek objasnit základní fakta, historii, sociálně politické podmínky v Turecku a problémy, které jsou významné pro uchopení nosného tématu práce o zaměstnanosti žen v současné turecké společnosti. Tato práce nabídne v první kapitole stručnou charakteristiku a nástin vývoje ženských hnutí v Turecké republice. Je nepochybné, že samotný důvod vzniku a znovuoobnovování ženských hnutí je jistým odrazem doby a situace postavení žen. Existence ženských hnutí dokazuje, že turecké ženy stále čelí problémům, jsou vystavovány diskriminaci a násilím. I navzdory tomu, že se zejména současné vládě podařilo prosadit jisté změny v zákonech a úpravy v samotné turecké Ústavě, nejsou tato práva zcela dodržována. Úsilí ženských organizací, které na existující problémy neustále ukazovaly, přineslo své plody. Jejich činnost se tedy ukazuje jako smysluplná, proto je v této práci historii ženského hnutí věnována dostatečná pozornost.

Druhá kapitola práce pojednává o překážkách a příležitostech tureckých žen, stručně charakterizuje ekonomickou a politickou situaci, přičemž jedna z částí kapitoly podává obecný přehled o zaměstnanosti žen i mužů v Turecku v rozmezí let 1988 – 2010. Poslední třetí kapitola je věnována bližšímu pohledu na podíl zaměstnaných žen ve čtyřech vybraných

ekonomických sektorech. Jedná se o zemědělství, služby, dělnické profese a řídicí pozice. Tato klasifikace je zčásti podřízena dělení na kategorie zaměstnanosti, které používá Turecký statistický úřad. Ve všech podkapitolách zaměstnanosti se také pokouším načrtnout i problémy a úskalí, kterým v jednotlivých sektorech zaměstnané ženy čelí.

2. Metody práce

Na základě vývoje zaměstnanosti v Turecké republice jsem se rozhodla vypracovat bakalářskou práci, která se bude zabývat podrobnější analýzou a vývojem pracovních příležitostí, která se ženám nabízí. Ke zpracování samotné práce bylo použito různých postupů a metod z různých oborů, mezi něž řadíme metody přímé, komparativní a diachronní. Při popisování a analýze údajů ze statistik je použito metody deskriptivní, která ve větší části práce převažuje nad analýzou. Předkládaná práce má také explorativní charakter a z tohoto důvodu využívá stávajících dostupných statistických údajů, doplňuje je o studie a vědecké práce odborníků zaměřených na problematiku žen v Turecku. Jedním ze zásadních zdrojů empirických dat k porovnání vývoje v zaměstnanosti přispěla statistická data. Práce se statistikou, tabulkami a grafy a konečná analýza dat je stěžejní metoda použita především v kapitole 3.. Statistická analýza poskytne rámcovou představu o tom, jak velké jsou případné rozdíly v zaměstnávání žen ve vybraných čtyřech sektorech oproti mužům, zatímco studie odborníků jsou vhodné pro pochopení okolností, podmínek a problémů kterým ženy v Turecku čelí. Studie a odborné zdroje vhodně nastíní i okolnosti politickohistorického pozadí doby, na kterou se studie soustředí, tedy na periodu zhruba posledních 22-ti let. V jednotlivých kapitolách této práce je uplatňována deduktivní metoda, převážně na závěr jednotlivých kapitol. Celá práce poté vytváří syntézu na základě analýzy získaných poznatků daných subjektů a přesahuje do ostatních vědních oborů historických, politologických a obecné sociologie.

3. Prameny a literatura

Předkládaná práce je především založena na jednom z nejdůležitějších pramenů primárního charakteru, jakou jsou statistické údaje, grafy, tabulky a pro téma této práce

klíčová statistická ročenka. Tato práce tedy využívá na prvním místě stávajících statistických údajů *Türkiye İstatistik Kurumu*² (TÜİK- Tureckého statistického úřadu), které jsou doplněny komentářem čerpaným ze studií a ostatních pramenů. Statistiky a grafy nabízejí přehled komplexních dat pro ženy a muže z celého Turecka starších 15 let. Turecký statistický úřad provádí sběr dat a šetření na území Turecka v pravidelných ročních intervalech. Veškeré podrobné číselné údaje o výši zaměstnanosti mužů i žen tedy z tohoto pramene pocházejí. *Türkiye İstatistik Kurumu* každý rok publikuje souhrnné statistiky z celé Turecké republiky. Protože část použitých statistik z Tureckého statistického úřadu není vždy tříděna pro potřeby a záměry této práce, bylo nutné jednotlivé skupiny údajů různě kombinovat, vypočítat a přepracovat do přehlednějších grafů a tabulek. Použití tohoto přístupu mi umožnilo daleko „uspořádanější“ přehled dat a číselných údajů, a proto bylo snazší hledat východiska pro vlastní podrobnější empirické zkoumání. Zmíněné grafy jsou rovněž připojeny na konci každé kapitoly, která se přímou analýzou a hodnocením zaměstnanosti v daném ekonomickém sektoru zabývá. Souhrnné podrobné tabulky týkající se přehledu zaměstnanosti celé turecké populace od roku 1988 až do roku 2010 se navíc nacházejí v příloze bakalářské práce.

Publikace, kterou každoročně Turecký statistický úřad vydává (taktéž v elektronické podobě) nazvaná *Ekonomik Göstergeler, Economic Indicators 1923 – 2010* zahrnuje více či méně podrobné statistiky, grafy a tabulky nejen z oblasti zaměstnanosti a nezaměstnanosti veškerého obyvatelstva Turecka, ale rovněž mapuje oblast vzdělávání, kultury, zdravotnictví, zahraničního obchodu, výstavby, finanční oblast a také sleduje mimo jiné i demografický vývoj. Kromě již zmíněné publikace, sbírá Turecký statistický úřad údaje například o populačním censu ve všech regionech Turecké republiky, dále také vydává statistiky o typech

---

² Shromažďování statistických údajů má v turecké historii dlouhou tradici. Známé jsou například historické dokumenty z doby seldžucké a osmanské, které pravidelně shromažďovaly informace o obyvatelstvu, včetně jeho sčítání. Význam byl kladen na získávání informací o zemědělství a půdě. Na počátku 16. století sultán Süleyman *Nádherný* zahájil obecné sčítání lidu a nechal uzákonit, že se má opakovat každých 100 let. Později bylo toto nařízení upravené na 30. let. Informace o obyvatelstvu se ale sbíraly nepřesně, jen podle domácností a mužských představitelích, ženy byly z jakýchkoliv údajů zcela vynechávány (do sčítání obyvatelstva byly zahrnuty poprvé až v roce 1874). Na počátku 20. století se otevřely statické úřady v každé provincii. Informace jsou zasílány do centrálního úřadu se sídlem v Istanbulu. Současná podoba statistického úřadu je z roku 1918 a zahrnuje 26 regionálních poboček. (Zdroj: © www.tuik.gov.tr)

a množství dopravních prostředků užívaných v Turecku. Veškeré tyto údaje jsou rovněž každoročně publikované, nebo přístupné online.³

Pokud jde o publikované odborné práce zaměřené na vývoj sledovaných subjektů v Turecku ve 20. a 21. století, doposud existuje v češtině nedostatek vědeckého materiálu, který by se podrobněji věnoval roli vývoje zaměstnanosti žen a ženské otázky v Turecku. Z uvedeného důvodu bylo tedy nutno využívat do značné míry elektronické zdroje, a to jak české, tak i anglické dostupné na internetu a poté je podrobit kritickému zhodnocení.

Co se použité literatury týká, opírala jsem se jednak o základní práce o historii Turecka, které poskytly užitečný přehled o hlavních událostech a částečně i o politickém vývoji a také době reforem krátce po vzniku Turecké republiky. Jednalo se především o český překlad *Dějiny Turecka*, od autorské dvojice K. Kreiser a Ch. K. Neumann.⁴ Dílo od autora F. Hitzela *Osmanská říše*⁵ poskytlo základní historický přehled o konci Osmanské říše. Kniha *Blízký východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*⁶ od L. Kropáčka z Ústavu Blízkého východu a Afriky napomohlo k porozumění problematice a současného stavu a postoje muslimských zemí, Turecko nevyjímaje. Tyto práce představují klasická díla a dalo by se říci „povinné“ úvody k celkové problematice a historického přehledu dějin Turecka. Z anglických zdrojů bylo čerpáno zejména z prací od Z. F. Kabasakal Arat,⁷ které posloužily jako „odrazový můstek“ do hlubších rozborů daného tématu, především o ženských právech a jejich uplatnění v profesním životě v Turecku, o tureckých ženách v politice a ženských aktivitách. Také díla A. G. Altınay⁸ se stala nepostradatelná pro porozumění ženské problematice a tématu militarismu v Turecku.

---

³ TÜİK. TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU. TURKISH STATISTICAL INSTITUTE. [online]. [cit. 2011-01-01]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>

⁴ KREISER, Klaus, Christoph K. NEUMANN: *Dějiny Turecka*. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

⁵ HITZEL, Frédéric: *Osmanská říše. 15. - 18. století*. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN: 80-7106-567.

⁶ KROPÁČEK, Luboš: *Blízký východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. Praha: Vyšehrad, 1999.

⁷ ARAT, Zehra F. Kabasakal: *Deconstructing Images of The Turkish Woman*, New York: Palgrave, 2000.

⁸ ARAT, Yeşim a Ayşe Gül ALTINAY: *Violence Against Women in Turkey: A Nationwide Survey*. İstanbul, Punto, 2009. A také: ALTINAY, Ayşe Gül: *The Myth of the Military-Nation: Militarism, Gender, and Education in Turkey*, New York: Palgrave Macmillan, 2004.

Významná je rovněž práce S. Dedeoğlu⁹, především pro zmapování oblastí kde dochází k vytváření pracovních příležitostí pro ženy a zapojení žen do práce v oděvním průmyslu. Ve své práci se S. Dedeoğlu též věnuje problematice tzv. „neviditelných pracovnic“. Vzhledem k nedostupnosti řady tištěných zdrojů v České republice, bylo v mnoha případech využito zdrojů v elektronické podobě a také internetových stránek. Z českých elektronických zdrojů bylo čerpáno například z webových stránek *BusinessInfo*¹⁰, *Ministerstva zahraničních věcí České republiky*,¹¹ které poskytují významné a aktuální teritoriální informace z Turecka, a také podrobnosti týkající se současného vývoje v politice, hospodářství, průmyslu a obchodu. Pro tuto práci bylo dále využito sekundárních pramenů, například zahraničních článků z různých periodik, které jsou ve většině případů dostupné pouze v elektronické podobě. Čerpáno bylo z odborných periodik jako například *International Journal of Middle East Studies*¹², německy publikovaný odborný čtvrtletník *zenith – Zeitschrift für den Orient*¹³ a okrajově také český *Nový Orient*¹⁴. V této práci byly také použity statistiky, přehledy a odborné články publikované organizací *UNESCO*.¹⁵

Možnost provést podrobnější analýzu zaměstnanosti žen v Turecké republice naráží na skutečnost, že v současné době nejsou k dispozici podrobné a komplexnější údaje z jiných než státem řízených institucí. Současně v Turecké republice doposud chybí alternativní přehledné zdroje údajů ze strany nestátních, případně ženských organizací o zaměstnanosti, které by komplexně a přehledně mapovaly období od 80. let do současnosti. Vzhledem k tomu, že výše zmíněný Turecký statistický úřad je státní organizací, bylo pro srovnání a lepší orientaci v problematice zaměstnanosti a přihlédnuto ke zdrojům z nezávislých

---

⁹ DEDEOĞLU, Saniye: *Women Workers in Turkey*. London: I.B. Tauris, 2007. [online]. [cit. 2011-01-01]. Dostupné z: <http://www.esiweb.org>.

¹⁰ BusinessInfo.cz – je oficiálním portálem pro podnikání a export, jehož cílem je zjednodušit především českým podnikatelům orientaci v informacích a službách poskytovaných státní správou. Portál je provozován vládní agenturou CzechTrade. (Zdroj:<http://www.businessinfo.cz/cz/>)

¹¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. © 2011mzv [cit. 2012-08-05]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz>

¹² *International Journal of Middle East Studies*. ISSN: 0020-7438 (vychází 4x ročně)

¹³ *zenith – Zeitschrift für den Orient*. ISSN 1439-9660 (vychází 4x ročně)

¹⁴ *Nový Orient*. ISSN 0029-5302. (vychází 4 x ročně)

¹⁵ *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. UNESCO* [online]. UNESCO © 1995-2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/>

organizací. Jedná se především o jedno z nevýznamnějších ženských tureckých hnutí, sdružení *KA.DER*.¹⁶ Toto hnutí, které vzniklo v roce 1997 na podporu nominace žen v rámci kandidatury do politických stran, na svých webových stránkách zveřejňuje statistiky, které v řadě případů nejsou tak rozsáhlé a pochopitelně nesahají do minulosti jako Turecký statistický úřad, nicméně poskytují zajímavá srovnání týkající se také problematiky uplatnění tureckých žen v profesním životě. K dalšímu nezávislému zdroji řadím i *Amargi*¹⁷ (Svoboda). *Amragi* je v roce 2001 založená ženská organizace, která k propagaci své práce, informací a zveřejňování zpráv a online publikací využívá hojně internet. Další neméně důležité sdružení, které zveřejňuje studie a statistky zaměřené na turecké ženy se nazývá *Mor Çati*¹⁸ (Fialový stan). Tato organizace využívá rovněž webových portálů, kde zveřejňuje publikace, studie a statistiky související s ženskou problematikou.

---

¹⁶ Hnutí KA. DER (Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği – „Sdružení pro podporu a vzdělávání ženských kandidátek“) usiluje o naprostou rovnoprávnost žen a mužů ve všech rovinách, jak v soukromém tak profesním životě a o čtenější zastoupení žen na rozhodujících pozicích v politické sféře. Dostupné z: <http://www.ka-der.org.tr/tr/index.php> [cit. 2012- 05-01].

¹⁷ Členové hnutí *Amargi* jsou rozdílných náboženských vyznání, etnického původu a sexuální orientace. *Amargi* vlastní také knihovnu s časopisy a literaturou orientovanou na ženskou a genderovou problematiku v Turecku. Hnutí je velice aktivní a pravidelně organizuje vystoupení a demonstrace na veřejnosti zaměřená na nejaktuálnější a nejpálčivější problémy týkající se žen. *Amargi* vydává také svůj čtvrtletník. <http://www.amargi.org.tr> [cit. 2012- 07-01].

¹⁸ *Mor Çati* - znamená doslovně „Fialový stan“, ale lze ho také přeložit jako „útočiště“, „útulek“ či „přechodný domov“. Jedním z důležitých zdařilých kroků této organizace je zakládání azylových domů po celém Turecku, které kromě přístřeší, poskytují sociální, soudní a psychologickou podporu ženám vystaveným násilí. *Mor Çati* [online]. Mor Çati, © 2011 [cit. 2011- 07-01]. Dostupné z: <http://www.morcati.org.tr/>

1. ŽENSKÁ Hnutí V TURECKÉ REPUBLICE - HISTORICKÝ NÁSTIN

1.1 Úvod

Předmětem této kapitoly je vedle základního popisu postavení tureckých žen v historické retrospektivě i stručně popsán jejich dlouholetý boj za práva a rovnoprávnost ve společnosti, který vedl k důležitým změnám v občanském a trestním zákoníku. Jako časový úsek bylo vymezeno období od vzniku Turecké republiky, tedy od roku 1923 až do současnosti.

Veškeré obyvatelstvo bývalé Osmanské říše prodělávalo v první třetině 20. století bezesporu nejednoduché období modernizace a reform, ale nejvýraznější změny, jak se pokusí následující řádky ukázat, se dotkly i žen. V tradičně patriarchální muslimské společnosti nebylo jistě snadné zrušit islámské právo šarí'a, kterým se po více než šest století původní obyvatelstvo, žijící na území současné Turecké republiky řídilo. Zavedení Ústavy, občanského a trestního zákoníku postaveného na evropských normách přinášelo jistě do měnící se společnosti spoustu nejistot. Reformy byly prováděny v době, kdy se prakticky ze dne na den ze všech obyvatel stali „studenti“ všech věkových kategorií, díky přechodu na latinku. Tato stránka reform měla na druhou stranu pozitivní dopad právě na ženy, z nichž původně vysoké procento tvořily ženy negramotné. Idea zakladatele Turecké republiky Mustafy Kemala Atatürka byla taková, že umění číst a psát bude dostupné rovnoprávně všem a školní docházka bez rozdílu pohlaví bude rovněž povinná. V této kapitole se pokusíme odpovědět na otázku, zda skutečně došlo v průběhu více než 80 let trvající existence Turecké republiky k úplnému zrovnoprávnění žen. Seznámíme se rovněž problémy, s jakými se po dlouhá desetiletí potýkaly ženy, které byly aktivní v ženských spolcích a organizacích. Ve druhé části této kapitoly se podrobněji podíváme na vznik ženských organizací, jejich aktivity a přijetí v turecké společnosti. Zcela na závěr se přesvědčíme o tom, zda vůbec dlouholetý boj ženských spolků přinesl nějaké změny a zda se odrazily v jejich současném postavení.

1.2 Od meziválečného období až po současnost

Postavení ženy krátce po vzniku Turecké republiky 29. října 1923 bylo sice jasně definované ústavou a občanským zákoníkem, přesto dodnes v turecké společnosti zaznamenáváme jisté napětí, jehož zdrojem jsou vztahy mezi muži a ženami. Přijetím švýcarského občanského zákoníku 17. února 1926¹⁹ byl ukončen nižší právní statut žen, původně zakotvený v islámském právu šarí'e. Tímto krokem došlo ke zrovnoprávnění žen a zároveň se navázalo na dlouholetou historii tureckého ženského hnutí, o kterém ve své studii Ş. Tekeli podotýká, že mělo své kořeny již v Osmanské říši.²⁰ V roce 1926 rovněž došlo v oblasti zákonodárství k dalším zásadním reformám, které znamenaly zavedení světského zákonodárství. Součástí reformy bylo například přijetí trestního práva z tehdy fašistické Itálie a německého trestního řádu.²¹ Turecko definitivně přestalo být označováno jako muslimská země díky úpravám v ústavě v roce 1928.²²

Islámské právo šarí'a, které zakotvovalo tradiční chápání vztahu jednotlivce a společnosti, se stále jeví jako problém a tvořilo jistou překážku pro pochopení reformy. Politická a sociální autorita muže vyplývá z úlohy zabezpečit rodinu po ekonomické stránce. Naproti tomu se od ženy očekává zodpovědnost za správnou výchovu dětí. Úlohy ženy a muže jsou dle šarí'i natolik rozdílné, že je nemožné hovořit o rovnoprávnosti. Zaváděné změny v turecké společnosti znamenaly zcela jistě drastický zásah do původně muslimského způsobu fungování společnosti.

---

¹⁹ Přijetí značně pokrokového švýcarského občanského zákoníku bylo významným krokem k sekularizaci Tureckého zákoníku. Došlo k zavedení civilního sňateku, zakázu polygamie a rozvodu odřeknutím. Ukázalo se ale, že pro zákoník tohoto typu, nebyl v nově vzniklé Turecké republice dosud zcela vhodný sociální systém.

²⁰ Počátky ženského hnutí řadí Ş. Tekeli už do roku 1870, tedy do doby existence Osmanské říše. (Zdroj: TEKELİ, Şirin: *The Turkish Women's Movement: A Brief History of Success*. 2010. Dostupné z: <http://www.iemed.org/biblioteca-en>, s. 119.) Z osmanské éry pocházejí například slavné bojovnice za ženská práva jako například Fatma Nesibe a Fatma Aliye. Pokud jde o ženské organizace v Osmanské říši, objevily se v poslední dekádě její existence organizace, jako například *Taal-i Nisvan* a *Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan*. (Zdroj: AKYOL, Mustafa: *Sex matters –II. The tragedy of Kemalist feminism*. Turkish Daily News. 2007. Dostupné z: http://www.esiweb.org/pdf/esi_women_turkey_reactions_id_3.pdf)

²¹ KREISER, Klaus a NEUMANN Christoph K.. *Dějiny Turecka*, op. cit., s. 198.

²² Verze ústavy z roku 1926 ještě prohlašovala islám za státní náboženství. V roce 1928 byla v Turecku zavedena latinka a zrušeno arabské písmo.

Na počátku 20. století vzbudil krok ke zrovnoprávnění žen neobyčejnou pozornost nejen v Turecku samotném, ale i na Západě. Turecko se zařadilo mezi první země na Východě, kde se boje za nové uspořádání společnosti a politického hnutí účastnily i ženy.²³ Zaváděné změny se dotkly nejen jejich postavení a fungování ve společnosti, ale především na veřejnosti. Jistým zvratem byl i nový způsob odívání žen, které v módě následovaly své kolegyně z Evropy. Tradiční závoj přes obličej žen postupně mizel.²⁴

Turecká společnost je bezesporu právem pyšná na skutečnost, že právě jejich ženy získaly aktivní volební právo, a to jak na komunální tak i na národní úrovni dříve než řada jiných evropských zemí. Ve skutečnosti se tímto reformním krokem zařadily v roce 1934²⁵ mezi první desítku zemí v Evropě. Turecké ženy nezískaly jen právo volit, ale také být voleny a zastávat veřejné funkce. Bylo jim tudíž umožněno prosazovat a ovlivňovat témata, která považují pro sebe a pro své rodiny za podstatná. Spolu se zavedením volebního práva pro ženy došlo také k podpoře jejich profesionálního uplatnění. Rovnoprávnost tureckých žen s muži ve veřejném životě, která byla ženám garantovaná v roce 1935 je ale mnohdy v reálném životě jen zdánlivá. Pozornost současného pozorovatele poutá například skutečnost, že počet zvolených žen v Tureckém parlamentu je tak nízká, že zaostává hluboko za zeměmi jako jsou Pákistán, Malajsie, či dokonce Súdán.

Pokud jde o další významné reformní kroky, které se význačně dotkly žen, je nutné zmínit zavedení povinné školní docházky pro všechny děti bez rozdílu pohlaví. Vybudování důkladně členěného všeobecně vzdělávacího systému řadíme bezesporu k nejtrvalejším přínosům od založení Turecké republiky. Bezplatné základní vzdělání bylo garantováno ústavou. Ve dvacátých letech bylo požadováno rovnoměrné budování všech stupňů vzdělání, ale jak se ukázalo, především ve vysokém školství byl patrný velký deficit. K ženám, které se vzdělávaly na nejvyšším vzdělávacím stupni, dodává Kreiser a Neumann, že podíl

---

²³ MUZIKÁŘ, Josef: *Zápas o novodobý stát v islámském světě. Od mešity k parlamentu*. Praha: Academia, 1989. s. 132 -138.

²⁴ Změny se také dotkly odívání mužů. Krátce po vzniku Turecka začal platit zákaz nošení pozůstatku z osmanské éry - fezu, protože byl považován za symbol islámu. Odstranění tradičních muslimských symbolů mělo pro Mustafu Kemala obrovský význam. Těmito kroky docházelo k překonávání kulturní bariéry.

²⁵ V následujícím roce 1935 došlo k přesunutí dne odpočinku z tradičně muslimského pátku na neděli. (Zdroj: REISER, K. a NEUMANN Ch. *Dějiny Turecka*. op.cit.,s. 198- 199.)

studujících žen na univerzitách ve 20. a 30. letech minulého století činil pouhých 10%.²⁶ K této rozsáhlé reformě v systému vzdělávání patřilo také zrušení výuky náboženství.

Turecké zákony přesně definují postavení žen a jejich rovnoprávnost s muži. Zrušení polygamie, zavedení práva na rozvod, souhlasu ženy ke sňatku, rovného přístupu ke vzdělání, povinné školní docházky, práva vlastnit majetek a řady dalších zákonů týkající se žen, jsou sice součástí turecké ústavy a tureckého občanského zákoníku od 30. let 20. století, ale dodnes je zřejmé, že i po osmdesáti letech od zrodu Turecké republiky si nejsou milióny tureckých žen zcela vědomy svých práv.²⁷ Pokud ano, nezřídka narážejí na odpor svých manželů, či ostatních mužských představitelů rodiny.²⁸

Zakladatel Turecké republiky a její charismatický vůdce Mustafa Kemal Atatürk zemřel 10. listopadu 1938 a Turecko tedy prožilo období druhé světové války bez národního vůdce. Postavení Turecké republiky se během druhé světové války změnilo, konkrétně v roce 1944, zrušilo diplomatické vztahy s Německem. Na počátku roku 1944 vyhlásilo Turecko oficiálně Německu válku. Tento důležitý krok byl podmínkou pro účast Turecka na konferenci mezinárodního společenství v roce 1945, kdy došlo k založení Organizace spojených národů a Turecko se stalo jedním z 51 zakládajících členů.²⁹ Z tohoto členství pochopitelně plynula i povinnost dodržovat ustanovení OSN. Turecko postupně začalo postupně přejímat západní legislativu, kterou dodnes zabezpečuje Velké národní shromáždění. V rámci legislativního procesu v Turecké republice od konce druhé světové války až prakticky do současnosti, probíhal také neustálý vývoj formulování turecké Ústavy. Řada tureckých vlád také podporoval zavádění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv do turecké legislativy, včetně ustanovení o ochraně lidských práv, ženská práva nevyjímaje. Turecké ženy před sebou měly téměř padesátiletý boj za prosazování svých práv

---

²⁶ KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN: *Dějiny Turecka*, op. cit., s. 200- 201.

²⁷ POPE, Nicole. *Women in Turkish Society*. In LAKE, Michael (Edited by). *The EU & Turkey. A Glittering Prize or a Millstone?* The Federal Trust, 2005. s. 48.

²⁸ *The Library of Congress: Gender Relations* [online]. [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://lcweb2.loc.gov/>

²⁹ Tureckých žen se bezprostředně dotkl vznik organizace UNIFEM (Fonds de développement des Nations unies pour la femme, které je od roku 2011 pod správou nově vzniklé UN Women), která patří pod přímou správu OSN. UNIFEM má také svou pobočku v Turecku. Dostupné online: <http://www.unwomen.org>.

a hlavně za jejich dodržování v praktickém životě, což se stalo přímým impulsem pro formování žen do organizací a společenství a pro rozvoj ženských hnutí.

1.3 Ženská hnutí v Turecku. Změny v občanském a trestním zákoníku, změny v Ústavě

Ženské hnutí v Turecku má ve skutečnosti velmi hluboké historické kořeny. Je známo, že na konci 19. století a v prvním desetiletí 20. století existovala řada ženských sdružení. Historie ženských hnutí a organizací se datuje již do konce osmanského období a má tedy dlouhou, i když v přerušovanou tradici.

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, přijetí nového občanského zákoníku v roce 1926 předcházelo dlouholeté úsilí žen o změny. Proto je s podivem, že již v roce 1935 došlo k zákazu a ukončení existence první feministické organizace *Türk Kadınlar Birliđi* (Unie tureckých žen)³⁰ na území současného Turecka. Tato organizace sehrála důležitou roli jakéhosi „mostu“ mezi obdobím Osmanské říše a nově vzniklou Tureckou republikou. Jako důvod pro ukončení její existence bylo uvedeno, že turecké ženy mají dle zákona „zcela rovnoprávné postavení s muži“, tudíž fungování podobných organizací jako tato a dalších feministicky orientovaných organizací, bylo zcela zcela nepotřebné. Po založení Turecké republiky v roce 1923 se feministická hnutí postupně integrovala do státního politického zřízení, a tím došlo k neodmyslitelnému útlumu. Zrušené spolky a hnutí byly nahrazeny sdruženími pod přímou kontrolou státu.³¹ V prvním desetiletí po založení Turecké republiky se zcela nové reformy a proces westernizace země dotkly možností uplatnění žen v zaměstnání. Ženám se otvíraly zcela jiné možnosti, nově mohly zastávat pozice, které byly dříve výhradně přisuzované mužům. Doba 30. let 20. století přinesla Turecku například první ženu- pilotku,³² ale objevovaly se i vystudované lékařky a učitelky. Vzdělané pracující ženy

---

³⁰ TEKELİ, Şirin: *The Turkish Women's Movement: A Brief History of Success*, Quaderns de la Mediterrània No. 14, 2010. s. 120. [online]. [cit. 2010-08-05] Dostupné z: <http://www.iemed.org/biblioteca-ens>.

³¹ Nově vzniklý tzv. „státní feminismus“ byl zaveden jako součást modernizačních snah Kemalistů a jejich úsilí kopírovat model západních společností.

³² Sabiha Gökçen (1913 – 2001) se stala první tureckou pilotkou a údajně také první bojovou pilotkou na světě vůbec. Byla jednou z osmi dětí, které zakladatel Turecka Mustafa Kemal Atatürk adoptoval. (KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN: *Dějiny Turecka*, op. cit., s. 200- 201.)

se staly vítanými symboly kemalistických republikánů moderního Turecka, které si hledalo svou „západní“ cestu. Výsady, kterým se těšily ženy ze střední třídy v době republikánského období, nebyly ale dopřány všem ženám z jiných společenských tříd. Výrazné patriarchální vztahy ve společnosti byly stále dominantní a žen, které užívaly jistých práv, bylo ve skutečnosti pouze malé procento městské menšiny. Navzdory tomu, že se ženy těšily jistým privilegiím stále například platilo, že muž byl považován za „hlavu“ rodiny, žena neměla právo dědictví a nesměla pracovat bez manželova svolení. Ženy musely v rámci reformy také přijmout nová pravidla týkající se odívání, jako například zákaz nošení závoje, který kryl tvář. Tímto reformním krokem byly v očích tvůrců reformy „osvobozeny“. I když reformisté kemalistického období³³ zakázali činnost ženských organizací, práva, která byla tureckým ženám přiznána, měla i výhody, připravila půdu pro budoucí ženská hnutí, která se výrazněji formovala až v 80. letech. Nicméně, práva žen v Turecku a jejich postavení v první třetině 20. století byla naprosto ojedinělá oproti ostatním zemím Blízkého východu a arabským zemím.

Turecké ženy a jejich práva se znovu staly tématem prakticky až v bouřlivých 60. letech, kdy se studentským hnutím na Západě značně inspirovalo také Turecko. Turecké hnutí mělo ale oproti západnímu jisté rozdíly, například v tom, že bylo anti-imperialisticky zaměřené. Bylo přirozené, že silně nacionalisticky zaměřené projevy a ideologie, kterou s sebou tato doba přinesla, viděly ženy jako „matky národa“. Doba pro ženská hnutí v Turecku nebyla dosud nejpříhodnější. Ani vojenský převrat v roce 1971 nenabídl příhodné podmínky pro jakýkoliv rozvoj ženských organizací v duchu feminismu. Ženy, které se účastnily levicových hnutí a mezi nimiž byla řada bojovnic z levicových organizací, byly spíše antifeministicky orientované.

Turecká ženská hnutí musela čekat na své znovuoživení prakticky až do počátku 70. let 20. století. Aktivně fungující znovu založené ženské spolky, které měly charakter dobrovolných a na vládě a její podpoře nezávislých organizací, poukazyvaly na nejpálčivější problémy v turecké společnosti týkající se postavení žen. Jedním z hlavních témat byla otázka přetrvávající nerovnosti žen a mužů. Vzniklé spolky se soustředily mimo jiné na

---

³³ Tzv. *kemalismus*, či *kemalistické období* je výraz odvozený od zakladatele, reformátora a prvního prezidenta Turecké republiky Mustafy Kemala. V tomto historickém období se prosazovala výhradně sekulární ideologie, na jejímž základě byla založena Turecká republika.

podmínky zaměstnávání žen a to zvláště na dělnické profese. Snahám, které ženské organizace v Turecku stále aktivněji vyvíjely, byl učiněn konec dalším politickým převratem v zemi v roce 1980,³⁴ kdy ozbrojené síly převzaly moc a došlo k rozpuštění všech politických stran a nejrůznějších organizací. Z tohoto důvodu se na počátku 80. let většina aktivních ženských sdružení, bojujících za práva žen, přesunula do zahraničí. Po únorovém převratu v roce 1980 se ženy z měst a z akademických kruhů začaly scházet ve čtenářských skupinách, kde se společně diskutovala feministická literatura. Zde také poprvé ženy odmítly názor, že by to měl být pouze stát, který prosazuje práva žen. Namísto toho začaly ženy politizovat nerovnosti, které byly přítomné i v jejich soukromých životech. V této době se znovu začínají vytvářet ženská sdružení,³⁵ která začala vystupovat i za přítomnosti novinářů na veřejnosti. Od roku 1981 začíná v Turecku vycházet i ženská literatura.³⁶ Ke znovuzrození ženských hnutí v Turecku dochází až v polovině 80. let 20. století, po jistém uvolnění politické situace v zemi.³⁷ Cílem těchto „bojovnic“ bylo odstranění nedostatků v občanském zákoníku, který byl v platnosti od roku 1926 a ve své podstatě příliš rovnoprávný nebyl.³⁸ Jedním z diskriminujících bodů v zastaralém zákoníku byl například požadavek na testy panenství

---

³⁴ 12. září 1980 byla ozbrojenými silami převzata moc, došlo k rozpuštění všech politických stran. Napjatá situace v zemi trvala téměř 2 roky, poté došlo k referendu o nové ústavě a armádní velitel Kenan Evren, který zůstal u moci až do roku 1989, byl zvolen hlavou státu.

³⁵ Ženská sdružení pořádají například kampaň *Mor İğne* (Nachová jehla)- *Tacize Karşı Mor İğne* (Fialová jehla proti násilí). Dostupné z: www.morigine.blogspot.cz/ [cit. 2011- 07-01].

³⁶ Jedním z prvních časopisů nazvaný *Somut* (Beton) publikoval několik článků orientovaných na ženskou problematiku byl vydáván v letech 1979 - 1981.

³⁷ Turecko požádalo o vstup do Evropského společenství v roce 1987, za vlády Turguta Özala. Tento krok se nutně projevil i připravovaných úpravách v tureckých zákonech, ve snaze přiblížit se zákonům platným v členských zemích ES. Tato žádost byla ale ze strany ES z důvodu nestabilních politických a hospodářských poměrů v Turecké republice odmítnuta.

³⁸ Žena podle znění občanského zákoníku z roku 1926 ztrácela vstupem do manželství své příjmení, tedy dle mínění ženských organizací svou identitu, a také svobodu rozhodování o své práci. Manželovo svolení pro zaměstnání ženy kdekoliv mimo domov bylo nutností. Tato omezení platná pro ženy z nich nezřídka činila ženu v domácnosti, závislou na příjmech manžela, nebo na jiném mužském představiteli rodiny. (TEKELİ, Şirin: *The Turkish Women's Movement: A Brief History of Success*. Quaderns de la Mediterrània No. 14, 2010. s. 121. Dostupné z: <http://www.iemed.org/biblioteca-en>)

v případě, že svobodná žena měla zájem o práci ve veřejném sektoru, například v sektoru služeb, nebo usilovala o pracovní místo ve státní správě.³⁹

Na počátku 90. let se do popředí dostávala stále více témata jako například tzv. vraždy ze cti,⁴⁰ které jsou dodnes v turecké společnosti praktikované.⁴¹ Ve stejné době se také zřizují útulky pro oběti domácího násilí,⁴² nebo pro týrané a pronásledované ženy. Mezi nejslavnější projekty se řadí *Mor Çati*⁴³ azylové domy ženských nadací, které kromě přístřeší poskytují sociální, soudní a psychologickou podporu ženám vystaveným násilí. Na institucionální úrovni, začala konečně diskuse o pojetí rovnosti pohlaví, jak snížit diskriminaci na základě pohlaví a také zavedení kvót pro podíl žen v politických stranách. Za zmínku jistě také stojí i to, že se v roce 1993 první (a také jedinou) premiérkou v historii Turecka stala žena, Tansu Çiller.⁴⁴ V rámci ženami organizovaných aktivit dochází v roce 1997 ke vzniku sdružení

---

³⁹ Ženské organizace také poukazovaly na neblaze proslulý článek 438 z trestního zákoníku z roku 1926, ve kterém se stanovilo snížení jedné třetiny v trestu za znásilnění, pokud oběť byla (údajně) prostitutka. Tento článek byl Národním shromážděním zrušen až v roce 1990. (ARIN, Canan: *The Legal Status of Women in Turkey. Women for Women's Human Rights. Reports No. 1.*, 1997. Dostupné z: http://www.wwhr.org/images/legal_status.pdf).

⁴⁰ Vraždy žen ze cti (*kadın cinayetleri*) nejsou namířené jen proti ženám, stále častějším cílem jsou i homosexuální, transexuální či lesbičky. Alternativou vraždy jsou tzv. nucené sebevraždy. V Turecku v současnosti probíhá několik kampaní proti vraždám ze cti organizovaných například UNFPA (<http://www.unfpa.org>). Existuje i řada webových stránek a blogů, které se tímto tématem zabývají (Zdroj : <http://www.stophonourkillings.com/?q=tr/>)

⁴¹ V 90. letech se také veřejně začíná diskutovat o otázkách plánovaného rodičovství, aby se předešlo řadě nelegálně prováděných potratů.

⁴² V řadě těchto domů našly útočiště nejen týrané ženy i se svými dětmi, ale i oběti znásilnění, nebo ženy, které se provdaly bez vědomí rodiny. Některým z těchto žen často hrozí tzv. vražda ze cti, od mužského příslušníka rodiny.

⁴³ *Mor Çati*-znamená sice doslovně „Fialový stan“, míněno je spíše jako útočiště, nebo útulek, přechodný domov. (Zdroj: <http://www.morcati.org.tr>)

⁴⁴ Původní profesí profesorka ekonomiky Tansu Çiller byla v roli premiérky od roku 1993 do 1996, poté zastávala funkci ministra zahraničních věcí v letech 1996 - 1997. Za jeden z nejdůležitějších bodů, které během své kariéry dosáhla, bylo úspěšné nasazení turecké armády do boje s kurdskou organizací PKK. V případě PKK dosáhla toho, že tato organizace ocitla na „černé listině“ jako mezinárodní teroristická organizace v řadě států, jako například USA a v zemích Evropské Unie.

KA.DER⁴⁵ na podporu nominace žen v rámci kandidatury do politických stran. V následujícím roce bylo rozhodnuto, že je nutné přijmout nový zákon na ochranu žen. Reforma občanského zákoníku byla ale přijata až v roce 2001.⁴⁶

V roce 2004 vstupuje v platnost nově přijatý trestní zákoník, který mimo jiné zpřísnil trest na doživotí v případě páchaní tak zvané vraždy ze cti.⁴⁷ V původním ustanovení zákona byla otázka trestu za vraždy ze cti v souladu se základními principy islámu, ve kterých má žena oproti muži rozdílné postavení. Navzdory tomu, že doposud zůstávají mezery v trestním zákoníku, přiblížila se turecká legislativa v této oblasti členským zemím Evropského společenství.

Ženské spolky a organizace v Turecku, jejichž počet je v současné době odhadován asi na 250, dále pokračují ve svém boji za práva žen. Jedná se zejména o otázky spojené se vzděláváním žen, dostupností univerzitního vzdělání s následným uplatněním v profesním životě.

1.4 Závěr

Potlačování ženských práv patří mezi otázky, které řeší i současná turecká vláda a to i díky dlouholetému úsilí ženských organizací. Z historického nástinu je tedy patrné, že nejen stát ve svých počátcích upravoval postavení žen, ale byly to především ženy samy, které důsledně prosazovaly změny v zákonech. Postavení žen v turecké společnosti bývá často předmětem kritiky mezinárodních organizací, které se zabývají ochranou lidských práv a je

---

⁴⁵ Jedno z nejvýznamnějších ženských tureckých hnutí KA.DER (Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği – „Sdružení pro podporu a vzdělávání ženských kandidátek“) usiluje o naprostou rovnoprávnost žen a mužů ve všech rovinách, jak v soukromém tak profesním životě, především ale o čtenější zastoupení žen na rozhodujících pozicích a v politické sféře. (<http://www.ka-der.org.tr/tr/index.php>)

⁴⁶ Jedním z úležitých bodů byla úprava v zákoně, týkající se společného majetku manželů. V případě rozvodu, má žena nárok na spravedlivý podíl z majetku. Podíl prosazení změn nese i významná feministka Zehra F. Kabasakal Arat. (*Deconstructing Images of The Turkish Woman*, New York: Palgrave, 2000).

⁴⁷ Vraždy ze cti jsou stále prováděné, navzdory přísnému trestu doživotí v rodinách zejména na východě Turecka, které jsou propojené významnými klanovými vazbami a přetrvávajícím „feudálním“ uspořádáním společnosti.

také terčem kritiky ze strany Evropské unie. Proto je nesmírně důležité, aby ženská hnutí v Turecké republice existovala. Ať už z důvodu boje proti porušování práva žen, nebo jako kontrola toho, zda se zcela nově zavedené úpravy v zákonech a v dodatcích ústavy vůbec v praxi dodržují. Díky rovnoprávnějšímu postavení žen se snad budou zvyšovat i jejich profesní příležitosti a uplatnění v pozicích, na které se dosud pohlíželo jako na ryze „mužské“.

2. ZAMĚSTNANOST V TURECKÉ REPUBLICE

2.1 Zaměstnanost na pozadí ekonomického a politického vývoje Turecka

Úkolem této kapitoly je přiblížit vývoj, kterým Turecká republika prošla v období, které je vymezeno roky 1988 – 2010. Od konce 80. let vrcholí období Özalovy vlády a reformem, které prosazoval. Tento bývalý turecký premiér a také pozdější prezident provedl ekonomické reformy v souladu s doporučeními formulovanými Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou, čímž přilákal zahraniční investory. Özal⁴⁸ též započal transformaci ekonomiky směrem k liberálně tržnímu modelu. Tato kapitola se tedy bude soustředit na období, které bezprostředně následovalo a tvořilo důležitý přelom v tureckých dějinách 20. století. Budu se blíže zabývat zásadními politickými zvraty a to jak volbami, tak i změnou v politickém uspořádání Turecké republiky, reformami v ústavě i v některých zákonech. Vzhledem k tomu, že předmětem této práce není dopodrobna analyzovat celkový ekonomický vývoj, politický systém a vývoj Turecké republiky od jejího vzniku, pokusíme se spíše abstrahovat důležité mezníky. Zvláštní pozornosti bude věnována událostem, které měly bezprostřední dopad na zaměstnanost obecně a tím i na možnosti pracovního uplatnění a postavení tureckých žen na trhu práce v současné Turecké republice.

---

⁴⁸ (Halil) Turgut Özal (1927 - 1993), byl nejprve předsedou vlády v letech 1983–1989. V této době stál v čele politické strany Anavatan Partisi- ANAP, poté se stal v pořadí devátým tureckým prezidentem v letech 1989–1993. Ve funkci předsedy vlády se T. Özal snažil o zásadní změnu hospodářství Turecka, podporoval výrazně export a privatizaci státních podniků, kombinoval protržní a proevropskou politiku s proislámským cítěním obyvatel, zlegalizoval náboženská společenství. T. Özal byl prvním tureckým prezidentem, který vykonal pouť do Mekky. Za jeho vlády dochází například k znovuzavedení náboženské výuky sunnitského islámu, vydávání děl s náboženskou tematikou. Jako důsledek legalizace soukromého vysílání na počátku 90. let začalo vysílat několik islámských rozhlasových stanic a později se dokonce objevila i první islámská televizní stanice. Po drobné revizi Turecké ústavy v roce 1993 byl zrušen státní monopol na provozování rozhlasových a televizních stanic. Zdroj: PIRICKÝ, Gabriel: *Islám v Turecku: Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava: Univ. sv. Cyrila a Metoda, 2004. s. 52-55.

Jisté „rozdělení“ turecké společnosti se projevilo především v 80. letech 20. století. Základem tohoto dění, které je možno označit jako polarizaci, bylo odmítání náboženských hodnot a víry. Existovala ale na straně druhé nová generace nábožensky motivovaných vůdců, u které se začaly projevovat snahy o znovu prosazení islámu. Tato strana mnohdy neváhala napadat vládu složenou ze sekularizovaných politických elit. Bylo by ale nesprávné domnívat se, že se jednalo o návrat k teokracii, spíše se usilovalo o integraci islámu do tureckého nacionalismu. Stát se tedy v tomto období stal tolerantnějším vůči islámu a začal dokonce podporovat šíření soukromých náboženských činností, jako například budování islámských center. Vládnoucí elity se tedy snažily propojit demokracii s identitou muslimské většiny. Znovu se začala prosazovat výuka náboženství na školách s „obhajobou“, že žádný národ nemůže bez náboženství existovat.⁴⁹ Na náboženství se začalo pohlížet jako na prvek, který by mohl sloužit k překlenutí nevráživosti vládnoucích politických stran. Toto propojení vstoupilo v 80. letech do podvědomí jako „*turecko – islámská syntéza*“.⁵⁰ Na konci 80. let dochází také ke stále ostřejším střetům mezi tureckou armádou a teroristickou Kurdskou stranou pracujících (PKK), především na jihovýchodě země. Brutální přesídlování kurdských vesnic vedlo k mimo jiné masovému odchodu venkovanů do měst. Represe ze strany vládnoucích elit měly také za následek růst podpory PKK ze strany kurdské populace.

Jak již bylo naznačeno, doba vlády prezidenta Turguta Özala nebyla jednoznačně spojovaná jen s pozoruhodnými změnami v hospodářství, ale také s masivní devalvací turecké liry. Na samém počátku 80. let zažívalo Turecko, skutečný šok, kterým byla deregulace cen státních produktů. Navíc se země opět ocitla pod kontrolou armády jako důsledek zářijového vojenského převratu v roce 1980, kdy byly nejen rozpuštěny politické strany, ale vyhlášeny zákazy včetně fungování některých ženských organizací. Pokud jde o hospodářskou situaci Turecka, mezi velké koncerny profitující v období 80. let patřily

---

⁴⁹ *The Library of Congress: Cronology of Major Kemalist Reforms*. [online]. [cit. 2011-01-01]. Dostupné z: <http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin>

⁵⁰ *Türk-İslam sentezi* (Turecko – islámská syntéza)- jednalo se o pragmatické sloučení sunnitského (v Turecku převládajícího) islámu a nacionalismu. Mezi nejobratnější prosazovatele této ideologie patřil v dekadě 1983 – 1993 právě Turgut Özal. Na venkově bylo v tomto období zaznamenáno budování sunnitských mešit a to i v oblastech s většinovou alevitskou populací. Kemalismus se v této době dočkal kritiky to, že se k historii, zejména k té osmanské, stavěl zády. Odklon od náboženské tradice údajně přivedl Turecko do morální krize. PIRICKÝ, Gabriel: *Islám v Turecku: Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava: Univ. sv. Cyrila a Metoda, 2004. ISBN 8089034306, 9788089034307. s. 52 – 61.

například banky a další podniky, které se orientovaly na export. Toto období je spojené s dodnes existujícími silnými firmami.⁵¹ Došlo rovněž k rozvoji v odvětvích jako je sklářský, keramický, elektroprůmysl a dodnes silný textilní průmysl. Expanzi firem orientovaných na export napomohla až politická situace v roce 1991 a rozpad tehdejšího Sovětského svazu. Postkomunistické země, zejména u Černého moře, otevřely své hranice pro obchod s Tureckem.

„Özalovská léta“ s sebou přinášela i značně nepřehlednou situaci v zaměstnanosti. Díky polozaměstnanosti a práci na černo se jednotlivé statistky sledující zaměstnanost v Turecku značně rozcházejí. S dobou počátku 90. let byla spojená i starost o nepříliš dobré sociální zajištění zaměstnanců, drobných živnostníků a zaměstnanců v zemědělství. Vláda se začala více soustředit na pojišťovací systémy, zahrnující zajištění pro případ nemoci, invalidity či starobní důchody. Dalo by se říci, že řešení sociálního zajištění pracujících trvalo minimálně další desetiletí, kdy zaměstnanci, kteří ztratili práci, mohli začít žádat o podporu v nezaměstnanosti ze státního fondu.⁵²

Pokud jde o vývoj tureckého hospodářství, nelze opomenout ani přírodní katastrofy, které měly na další období výrazný dopad. Například zemětřesení v roce 1999⁵³, ke kterému došlo v průmyslovém centru země u města Izmitu. Úsilí Turecké republiky spojené s překonáváním následků tohoto zemětřesení mohlo být jednou z příčin finančního kolapsu tureckého trhu, který nastal na přelomu let 2000 - 2001. Jak k této situaci podotýká Kreiser a Neumann, růst země poklesl o 8,5 % a daně v rozpočtovém roce 2002 už nestačily pokrýt úroky vnitřního zadlužení země. Tento rozpočtový rok je označován za nejhorší za celou existenci Turecké republiky. Zoufalé rozpočtové situaci v roce 2001 navíc „přitížila“ skutečnost, že turecké hospodářství bylo zatížené částkou 30 miliard amerických dolarů už z doby první války v Zálivu (1991). I přes nelehkou situaci se turecké hospodářství začalo

---

⁵¹ KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN: *Dějiny Turecka*, op. cit., s. 221.

⁵² Změna pro pracující vstoupila v platnost až v roce 2002.

⁵³ Zemětřesení v srpnu 1999 zasáhlo celkem sedm provincií (Istanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Bolu, Yalova, a Eskisehir). Jedno z nejsilnějších zemětřesení mělo za následek devastaci rozsáhlé průmyslové oblasti. Počet obětí se vyšplhal asi na 18 000, přibližně 200 000 lidí se ocitlo bez domova. Výrazné škody utrpěl průmysl automobilový, energetický, papírenský a petrochemický, vážně byla poškozena i infrastruktura v oblasti. Socioekonomické škody byly ohromné. (KREISER, Klaus; NEUMANN Christoph K.. *Dějiny Turecka*, op. cit., s. 221.)

překvapivě pozitivně rozvíjet, jak také dokazují následující léta. Dle názoru G. Sadika můžeme po roce 2003 dokonce pozorovat zvýšený zájem o Turecko. V následujících letech se Turecko zařadilo mezi sedmičku předních zemí, které nejvíce přitáhly přímé zahraniční investice.⁵⁴ Zlepšující se hospodářská situace mohla být také důsledkem úspěšné privatizace v roce 2004. Tato privatizace přinesla do státní kasy miliardové výnosy a hospodářský růst dosáhl 7 %. Dnešní Turecko se stává stále atraktivnější lokalitou pro západní zahraniční investice především díky roli tzv. „odrazového můstku či překlenujícího mostu“ pro zahraniční firmy, které mají také zájem uplatnění na rozvíjejících trzích střední Asii, na Kavkaze a na Blízkém a Středním východu a které zpravidla zakládají společné podniky s tureckými partnery.

Pokud jde o tureckou orientaci v oblasti mezinárodních vztahů, Turecko deklaruje svým členstvím v řadě mezinárodních organizací⁵⁵ orientaci spíše na západní státy. Turecko se ale zcela nevyhýbá a „neizoluje“ od ostatních muslimských států. Důkazem toho je členství v organizaci OIC.⁵⁶ Bezmála půlstoletí trvající působení Turecka v této organizaci, je možno považovat za jakýsi pojící článek mezi Tureckem a ostatními muslimskými zeměmi. Turecko, stejně jako řada dalších zemí s muslimskou většinou je signatářem řady dalších mezinárodních dohod. Specifikem Turecka mezi všemi zeměmi s muslimskou většinou společností je ale jeho vztah k Evropské unii. Ve zmíněné „özalovské době“, tedy v období, kdy byl ve funkci premiéra Turecké republiky Turgut Özal, požádala země v roce 1987 o vstup do Evropského společenství. Tato klíčová událost měla výrazný dopad na aktuální proces změn v Turecku. Turecko a Evropská unie vytvořili celní unii v březnu 1995 s platností od ledna 1996, přičemž v roce 1994 předcházela pro ekonomiku Turecka důležitá smlouva o volném pohybu zboží. V souladu s přistoupením Turecka do existující celní unie,

---

⁵⁴ SADIK, Giray: *American Image in Turkey.U.S. Foreign Policy Dimensions*. Rowman & Littlefield Publishing Group Inc., 2009. s.53

⁵⁵ Krátce po skončení 2. světové války se Turecko stalo členem OSN, v roce 1959 zakládajícím členem Rady Evropy a v roce 1973 členem Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě v roce.

⁵⁶ Organizace islámské konference (OIC) byla založena v roce 1969 v Maroku a v současnosti čítá 57 států. Mezi hlavní cíle této organizace patří posilování solidarity mezi islámskými státy na poli politickém, ekonomickém, kulturním, vědeckém a sociálním. V roce 2011 proběhlo zasedání OIC právě v Turecku. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu

bylo nutné také sladit existující turecké zákony a předpisy s normami EU.⁵⁷ Přístupová jednání byla Evropskou unií Turecku nabídnuta až v roce 2004. Tento nově získaný status Turecka vůči EU jako partnera měl bezesporu pozitivní vliv a dopad na proces demokratizace celé země.

Nezbytnou podmínkou pro členství Turecka v Evropské unii je vytvoření takové legislativy, která by byla přijatelná pro ostatní členy. I když je Turecko sekularizovaný stát, z pohledu Evropské komise a nevládních organizací tato země čelí jistým „nedostatkům“.

Proto byl jako pozitivní krok ze strany Turecka v rámci plnění podmínek daných ze strany Evropské unie vnímán zrušení trestu smrti.⁵⁸ Mezi nejdůležitější témata, na která je poukazováno, řadíme kromě svobody slova a kurdské otázky také postavení žen. V souladu s procesem možného přistoupení do EU došlo mimo jiné i k ratifikaci některých důležitých dokumentů. Jednalo se například Všeobecnou deklaraci lidských práv a svobod. Úpravy se dotkly také ochrany lidských práv (podle západních principů). Provedené změny měly v konečném důsledku dopad na základní právní pramen, na samotnou tureckou Ústavu. Pokud jde o turecký legislativní proces, je nezbytné také podotknout, že od konce druhé světové války až prakticky po současnost probíhal neustálý proces upravování turecké Ústavy.⁵⁹ Zejména v posledním desetiletí prošla turecká Ústava řadou změn, které se mimo jiné dotkly i žen. K četným významnějším úpravám a dodatkům ústavy, které měly na ženy dopad došlo v roce 2000. Ústava má mimo jiné ženám zaručit ochranu, což se týká například páčání domácího násilí. Ke změnám došlo například ve třetí části ústavy, ve které se upravují sociální a ekonomická práva a kde je mimo jiné zdůrazněna rovnost mezi mužem a ženou. Zvláště důležitým je článek 41, ve kterém se uvádí, že rodina je základem turecké společnosti, která je založena na stejných právech mezi manželi. V praxi se ale stalo dodržování právě tohoto článku velice ožehavým a diskutovaným tématem.

Nejen otázky týkající se problematického vztahu k tureckým ženám, také vztah k menšinám žijícím na území Turecké republiky není zcela jednoznačný. Zvláště pak ke

---

⁵⁷ SADIK, Giray: *American Image in Turkey*, op.cit.s. 61.

⁵⁸ Trest smrti v Turecku byl i nadále prováděn za zločiny spáchané v průběhu války, či v případě teroristických činů. Nakonec byl zcela zrušen a veškeré odkazy s tímto trestem související byly v ústavě odstraněny. Zdroj: *Evropská komise: Progress report-Turkey*, 2005. [online]. [cit. 2011-01-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/key-documents/index_en.htm

⁵⁹ PIRICKÝ, Gabriel: *Turecko*, op.cit. s. 94.

kurdské menšině. Postoj Turecka ke Kurdům je možné označit jako za přinejmenším komplikovaný. Ačkoliv byla celá 80. léta poznamenána nepokoji mezi rebelujícími Kurdy a armádou,⁶⁰ dochází 90. letech 20. století k významnému obratu. Kurdský jazyk, jehož užívání bylo předtím zakázáno a trestáno, byl postupně legalizován.

Islám je v sekulárním Turecku stále atraktivnějším tématem k diskuzi, zvláště pak role tzv. „politického islámu“. V letech mezi 1992 – 1997 si islám v Turecku díky masové podpoře voličů nachází svou cestu a do čela vlády se v roce 1996 ve funkci předsedy Strany blahobytu (Refah Partisi) dostává další výrazná osobnost tureckého politického dění, Necmettin Erbakan.⁶¹ Tato osobnost se stane jednou z předních a nejvlivnějších v turecké politice po celá desetiletí. Podle Pirického se rok 1997 řadí do tzv. čtvrté fáze „politického islámu“,⁶² která v roce 2002 vyvrcholila výrazným volebním vítězstvím muslimské Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP).⁶³ V 90. letech také dochází k opětovnému otevření alevitských modliteben. Stát též postupně umožnil oživení tradičních mystických bratrstev. Také začínají legálně vycházet publikace týkající se alevismu. V tomto období se také více občanů Turecka vydává na pout' do Mekky, která je ze strany Saudské Arábie omezována

---

⁶⁰ Jako důsledek utlačování Kurdů na území Turecka vzniklo militantní hnutí Kurdské strany pracujících (Partiya Karkeren Kurdistan - PKK), která byla založena v roce 1979. Tato gerilová organizace (od roku 1998 prohlášena za organizaci teroristickou) byla původně marxistickou kádrovou organizací. První akce PKK je zaznamenána v roce 1984. Hlavní představitel této organizace Abdullah Öcalan byl v únoru 1999 odsouzen k trestu smrti (vzhledem ke zrušení trestu smrti v Turecku je Öcalan nadále vězněn na ostrově, mimo území státu). Nepokoje mezi Kurdy a armádou si v průběhu 30 let vyžádaly odhadem 35 000 životů, mezi nimi bylo kromě Kurdů a příslušníků bezpečnostních sil i několik tisíc civilistů. (KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN: *Dějiny Turecka*, op. cit., s. 227.)

⁶¹ Necmettin Erbakan (1926 - 2011) byl turecký profesor, kterého západ vnímal jako reprezentanta politického islámu v rámci extrémistického pólu tureckého islámu. Erbakan byl vůdcem řady islámských politických stran, které buď sám založil, nebo inspiroval. V návaznosti na vojenský převrat v roce 1980 bylo dokonce Erbakanovo působení v politice zakázáno. Erbakan byl prvním předsedou vlády Turecka od roku 1996 do roku 1997, kdy byl nucen pod tlakem armády odstoupit a politická strana Strana blahobytu (*Refah partisi*) byla v roce 1998 zakázána Ústavním soudem.

⁶² PIRICKÝ, Gabriel: *Islám v Turecku: Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava: Univ. sv. Cyrila a Metoda, 2004. s. 30 – 42.

⁶³ Politická strana AKP vyhrála komunální volby s výsledkem 42 %. AKP je charakterizována jako islamistická, pravicová a liberální strana. Této straně je v posledních letech přičítán velký ekonomický růst Turecka.

kvótami poutníků. V Turecku i nadále existují státem kontrolované náboženské vzdělávací instituty se statutem střední školy, zvané *İmam Hatip Lisesi (İHL)*. O těchto školách se uvádí, že zhruba každá desátá turecká střední škola je právě tohoto druhu. Paralelně k sunnitskému islámu vyvíjela se v moderním společenství náboženská bratrstva. Mezi bezesporu neslavnější a nejvlivnější až do současné doby patří hnutí *Nurculuk* v čele s charismatickým Fetullahem Gülenem.⁶⁴

V novém tisíciletí nastává další významná změna v tureckém politickém dění. Zmíněná politická Strana spravedlnosti a rozvoje (*AKP*), která vyšla vítězně z voleb v roce 2002, sestavila „jednobarevnou“ vládu a předsedou se stal bývalý starosta Velkého Istanbulu Recep Tayyip Erdoğan.⁶⁵ Jedinou silnou politickou opoziční stranou, která stojí za zmínku je politická strana Republikánská lidová strana (*CHP*).⁶⁶ V jejím čele stál po dlouhou dobu Deniz Baykal, na jeho místo byl zvolen v roce 2010 Kemal Kılıçdaroğlu. Příznivci této strany jsou levicově zaměřeni kemalisté, alevíjci, „pokrokoví“ muslimové a další menšiny. Rok 2010 je vzhledem k reformám vládnoucí politické strany Strana spravedlnosti a rozvoje (*AKP*)⁶⁷ rovněž významným rokem změn. Tato politická strana navrhla ústavní změny, o

---

⁶⁴ Fetullah Gülen (1938 -) je v čele hnutí *Nurculuk*, které se odvolává na Saida Nursiho (1876 – 1960), kurdského šejcha. V současné době v americkém exilu žijící Gülen založil vlastní nadace, které se soustředí především na vzdělávání a to nejen v samotném Turecku, ale i republikách Střední Asie a některých muslimských zemích Afriky. Gülenovo hnutí vlastní v Turecku obrovské mediální impérium, finanční instituce, banky, obchodní organizace, studentské „rezidence“ (*işikevis*) a nadace. Získává nepřímou i výraznou politickou moc v současném Turecku. Zdroj: Middle East Forum [online]. The Middle East Forum ©1994-2012 [cit. 2011-01-01]. Dostupné z: <http://www.meforum.org/2045/fethullah-gulens-grand-ambition>.

⁶⁵ Recep Tayyip Erdoğan (1954-) prosazoval smíření islámu s reprezentativní demokracií. Jako starosta Istanbulu zastával funkci v letech 1994 – 1998 a do roku 2003 je předsedou vlády v Turecku a předsedou vládnoucí politické strany *AKP*, kterou v roce 2001 založil.

⁶⁶ Republikánská lidová strana (*Cumhuriyet Halk Partisi - CHP*), původně Mustafou Kemalem založená politická strana *CHF*, stojí za zmínku také proto, že tato strana je nejstarší politickou stranou v existenci Turecké republiky. Strana, jejímž symbolem se stalo šest šípů byla založena v roce 1923 a podporovala Kemalistské reformy. Procházela historickým vývojem a byla dokonce na určitou dobu zakázaná. Nicméně, její současná tvář je odrazem změn, které proběhly v roce 1993, kdy došlo jejímu znovuzaložení. Zdroj: Cumhuriyet Halk Partisi [online]. ©2008-2011 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z: <http://www.chp.org.tr/>

⁶⁷ Strana spravedlnosti a rozvoje (*Adalet ve Kalkınma Partisi- AKP*), politická strana založena v roce 2001 v čele s Recep Tayyip Erdoğanem, který je v současné době ve funkci premiéra Turecka. Zdroj: Adalet ve Kalkınma Partisi [online]. AKP ©2009 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z: <http://www.akparti.org.tr/>

kterých bylo rozhodováno v referendu.⁶⁸ Turecko v tomto referendu přijalo vládní návrh ústavních změn.⁶⁹ V poslední novele turecké Ústavy se změny dotkly 26 článků. K hlavním změnám přičítáme reformu tureckého vysokého soudnictví, kdy byly odebrány pravomoci vojenským soudům. Změny měly významný dopad na omezení kompetencí armády. Tyto změny by měly přiblížit zemi ke vstupu do EU a především posílit tureckou demokracii.

2.2 Přehled zaměstnanosti v Turecku, období 1988 - 2010

Tato kapitola se pokusí objasnit souvislosti s politickým děním, ekonomickou a hospodářskou situací v Turecké republice, především dopad na zaměstnanost a to jak obecně, tak na úzce vymezenou podskupinu žen. Zájem bude soustředěn na časově vymezené období od roku 1988 – 2010.

Navzdory poklesu tempa populačního růstu, který v Turecku ve sledovaném časovém úseku 22-ti let poklesl z původních 1,79 % na současných 1,30 %, ⁷⁰ se celková zaměstnanost obyvatel zvýšila. Zvýšení počtu pracovní síly činilo bezmála 5 miliónů zaměstnanců pracujících za mzdu. Jak ukazuje graf č.1.1, jediným rokem mezi lety 1988 - 2010, kdy došlo k výraznému poklesu zaměstnanosti obou pohlaví, byl rok 2004. V tomto roce se Turecko v oblasti zaměstnanosti dostává na úroveň roku 1992, tedy asi na počet 19.5 miliónů tureckých občanů pracujících za mzdu. Tyto údaje můžeme podpořit i daty Tureckého statistického úřadu⁷¹ z vývoje nezaměstnanosti, která sledují období od roku 1988 do 2010. Jak ukazuje graf č. 1.2 (v příloze) v letech 2003-2004 skutečně došlo k nárůstu nezaměstnanosti asi o 3 %.⁷²

---

⁶⁸ Výsledky referenda ukázaly, že občané vládě důvěřují, což se také projevilo v červnových volbách 2011. Z voleb vyšla opět vítězně politická strana AKP. Tato strana získala ve volbách v roce 2011 49,9% hlasů, což ale k prosazení referenda dostatečné nebylo.

⁶⁹ OREL, Ivan: *Turecko v referendu přijalo vládní návrh ústavních změn*. Mediafax.cz. [online]. [cit. 2011-04-26]. Dostupné z: <http://www.mediafax.cz/zahranici/3095223/>

⁷⁰ World Bank, [online]. [cit. 2011- 04- 26]. <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW/countries>

⁷¹ İSTATİSTİK GÖSTERGELER. Statistical Indicators 1923 – 2010. TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU(TÜİK). Dostupné z: <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>, tab. 8.1. (s. 131)

⁷² Ve stejném období se na tureckou politickou scénu dostává Strana spravedlnosti a rozvoje – AKP. Pokud došlo k náhlému nárůstu nezaměstnanosti a proč, by mohlo být tématem k zamyšlení.

Pokusme se nyní svou pozornost soustředit především na hlavní téma této práce, tedy na zaměstnanost žen. Již po druhé světové válce dochází k zásadním změnám v postavení žen na celém světě, Turecko nevyjímaje. Jedná se především o zlepšení vzdělanosti a důraz byl kladen také na úplné odstraňování negramotnosti. Mezi další změny patří i tak zásadní právo, právo žen volit a v některých zemích „dokonce“ i právo být volen. Mimo jiné došlo také k výraznějšímu zvýšení účasti žen v zaměstnání. I když ani Turecko nebylo z globálních změn ohledně žen zcela vyloučeno, přesto nacházíme v této zemi zcela odlišný trend, který se jaksí globálnímu „vzorci“ změn vymyká. Jako dobrý příklad mohou právě posloužit údaje o zaměstnanosti žen. Srovnáme-li zaměstnanost mužů a žen v letech 1988- 2010 (graf č.1.1), zjistíme, že podíl tureckých žen z celkového počtu zaměstnaných osob se pohybuje jen mezi 25 % až 30% a tento trend zůstává po celé sledované dvanáctileté období prakticky neměnný. Zde se nabízí hledání odpovědí na otázku proč právě tak výrazný rozdíl v poměru zaměstnaných mužů a žen vlastně existuje? Za tímto výrazným rozdílem může stát několik různých příčin, které se pravděpodobně kombinují. Jednak ženy daleko převyšující podíl mužů v řídicích funkcích, ve službách, v průmyslu a dopravě a jednak pravděpodobně i vliv genderových předsudků a stereotypů pramenících ze společenských tradic a zvyklostí. Nejen společenské předsudky, ale i některé zastaralé zákony ženy ve volbě druhu zaměstnání a místa, kde se práce nachází, značně ženy omezovaly.

Zaměstnanost žen ve srovnání s muži, jak ukazuje graf č.1.1 ⁷³ měla v období mezi lety 1988 – 2010 spíše mírně klesající tendenci. Zvláště patrný úbytek zaměstnaných žen na trhu práce, a to ve všech ekonomických sektorech, které statistický úřad sleduje, můžeme pozorovat v letech 2003 – 2007. Na základě sledovaných údajů můžeme přesně učit, že tento pokles znamenal zdánlivě malé procento, 2,15 %. V reálném životě tento zdánlivě nepatrný pokles znamenal bezmála 1 milión tureckých žen. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, pokles v celkové zaměstnanosti je ale patrný pro obě skupiny, jak pro muže tak i pro ženy. Pro srovnání je možné uvést, že v případě mužů se sestupný trend v zaměstnanosti dotkl v roce 2004 asi 700.000 pracujících mužů (viz tab. č. 1.1 v příloze).

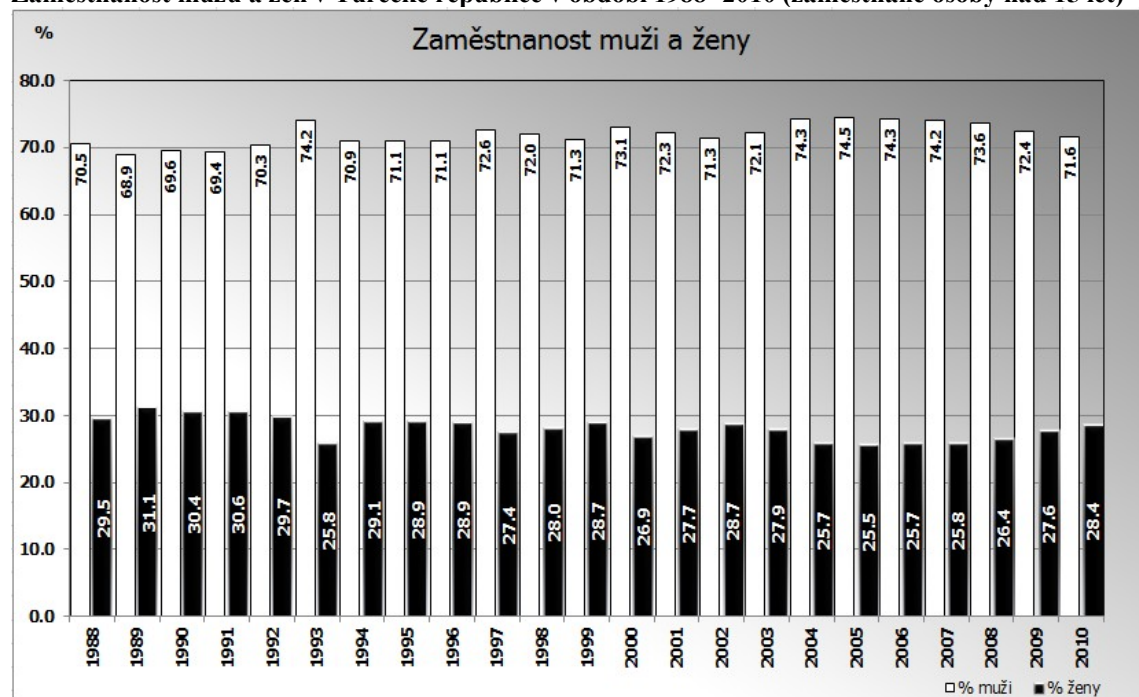
---

⁷³ Údaje vycházejí z celkové ekonomicky aktivní populace tureckého obyvatelstva staršího 15 let. Zdroj: AYDEMİR, Birol: *İstatistik Göstergeler. Statistical Indicators 1923 – 2011*. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). [online]. [cit. 2011-01-01]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>İSTATİSTİK GÖSTERGELER.

Na závěr této kapitoly se ještě nabízí zajímavý pohled do minulosti. Klesající tendence v zaměstnanosti žen si ve svém výzkumu také všimla například Z. F. K. Arat,⁷⁴ která popsala a zkoumala zaměstnanost žen v delším časovém úseku, již od roku 1955 až do roku 2006. Ve své studii například uvádí, že podíl ekonomicky aktivních žen starších 15 let v roce 1955 činil asi 70%, ale jejich zastoupení na trhu práce kleslo v roce 2006 na pouhých 26%. Ve stejné studii také nabízí pro tuto práci zajímavé srovnání s muži. Za stejnou dobu, kterou Z. F. K. Arat zkoumala, celková zaměstnanost mužů sice také klesla, ale pouze z původních 76% na 74% z celkové množiny zaměstnaných mužů. V navazující kapitole bude podrobně ukázáno, jaká je situace v zaměstnanosti žen v jednotlivých vybraných ekonomických sektorech.

Graf č. 1.1.

Zaměstnanost mužů a žen v Turecké republice v období 1988- 2010 (zaměstnané osoby nad 15 let)

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, graf autorka

⁷⁴ ARAT, Zehra F. Kabasakal: *Opportunities, Freedoms and Restrictions: Women and Employment in Turkey*. In: *Turkey's Engagement with Modernity. Conflict and Change in the Twentieth Century*. London: Palgrave MacMillan, St. Anthony's Series, 2010. s. 165.

3. ZAMĚSTNANOST ŽEN - VÝVOJ VE VYBRANÝCH HOSPODÁŘSKÝCH SEKTORECH

3.1 Zemědělství

Přibližně jedna třetina celého území Turecké republiky je zemědělsky využívána. Turecké zemědělství zaměstnává v současné době asi 25% z celkového počtu ekonomicky činných obyvatel Turecka a tvoří 10% hrubého domácího produktu. Podíl zemědělství na ekonomice v Turecké republice, jak můžeme sledovat z grafu č.1.3 (viz příloha) ve sledovaném období 22-ti let výrazně sestupnou tendenci. Oproti počátku 90. let 20. století došlo k poklesu podílu agrárního sektoru oproti ostatním sektorům turecké ekonomiky z původních cca 16 % na cca 10% v roce 2010.⁷⁵ Zemědělství v Turecku je tvořeno asi ze 60 - 70% zemědělskými statky s velice malou výměrou. Farmy s malou výměrou půdy nižší než 5 ha tvoří s současné době asi 60% tureckých farem. Pro turecké zemědělství jsou charakteristické nízké hektarové výnosy a zaostávající produktivita práce.⁷⁶ Turecko je ale jednou z mála zemí na světě, která je soběstačná ve všech základních zemědělských produktech a část zemědělské produkce se vyváží.⁷⁷ Lesnictví, které spadá v Turecké republice pod sektor zemědělství tvoří asi 28% zalesněné plochy. Dalším důležitým pododvětvím zemědělství je také rybářství, kde se rozvíjí nejen lov ale i chov ryb.

3.1.1 Odliv obyvatel z venkova

Zemědělská politika Turecka se za poslední čtvrtstoletí citelně dotkla zejména venkovského obyvatelstva a měla zcela rozdílný dopad na ženy a než na muže, alespoň pokud jde o podíl v zaměstnanosti.

---

⁷⁵ Turkey. *EU Bilateral trade and trade with the world*. [online], [01.03.2012]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113456.pdf

⁷⁶ Podle zprávy vypracované pro EU je zřejmé, že by turečtí farmáři se současným systémem hospodaření by v konkurenci s agrárním sektorem členských zemí Unie neobstáli. Zdroj: Částek, Michal: *Současný stav ekonomiky Turecké republiky*. Studie 2086. 2006. Dostupné z: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-2-086.pdf>

⁷⁷ Turecko vyváží: čaj, bavlnu, tabák, olivy, rozinky, oříšky a další čerstvé i sušené plody.

Udává se několik historických důvodů, které mohou mít svůj podíl na klesající počet zaměstnaných žen v zemědělství. Jedním z nich je, podle dostupných studií, výrazný podíl modernizace v zemědělské technologii. Další důvodem, na který poukazují některé studie, jsou reformy ve vzdělání, které zavedly povinné základní vzdělání pro všechny děti.⁷⁸ Ale svou výraznou roli bezpochyby sehrála i migrace venkovského obyvatelstva. V turecké historii po druhé polovině 20. století jsou známé dva hlavní druhy migrací z ekonomických důvodů, které měly na stav zemědělství a počet pracujícího obyvatelstva v ní zásadní vliv. Jednou z nich byla ta, která se odehrála uvnitř samotné Turecké republiky, tedy odliv venkovského obyvatelstva do měst. Mezi roky 1975 až 1986 probíhala hlavní transformace tureckých obyvatel z původně venkovského na městské obyvatelstvo. S tímto procesem, který byl spojen také s tzv. urbanizací venkovského obyvatelstva souvisel velice „turecký fenomén“, vznik tzv. *gecekondu*⁷⁹. Právě tento proces „de-ruralizme“ turecké populace byl nejrychlejší na konci 80. let 20. století, kdy došlo k poklesu podílu venkovského obyvatelstva z přibližně z 48% až na asi 31 % obyvatel z celkové populace Turecké republiky v roce 2009.⁸⁰ Obyvatelé přicházeli do měst ve velké míře z chudších částí Turecka, zvláště z jihovýchodu. Druhou vlnou migrace zemědělského obyvatelstva z venkova byla migrace do západní Evropy, především do Německa,⁸¹ která začala již v 60. letech 20. století. Právě tato migrace měla veliký vliv na postavení a počet žen činných v zemědělství. Jak uvádí například A. Gündüz-Hoşgör, tento odliv tureckých pracovníků zahrnoval až z 91 % mužskou

---

⁷⁸ Reforma ve vzdělání sice nařizovala, že každé dítě musí nastoupit všeobecnou povinnou školní docházku po dosažení věku 6 let byla zavedena již v roce 1928 v rámci Atatürkových reforem. Nicméně, v praxi se toto nařízení v případě děvčat dodnes obchází. (Zdroj: *EKONOMİK GÖSTERGELER, Economic Indicators 2011*. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>. s. 64.)

⁷⁹ *Gecekondu* (doslova „postavené přes noc“) jsou nelegální obydlí, z laciných a nekvalitních materiálů, které se nacházejí v chudinských městských čtvrtích tureckých velkoměst. Jejich vznik sice datujeme do 50. let minulého století, ale ještě v 80. a 90. letech nacházíme řadu případů obyvatel, kteří hledali obživu ve velkých městech.

⁸⁰ *Agricultural and Rural Labour Markets in the EU Candidate Countries of Croatia, Former Yugoslav Republic of Macedonia and Turkey*. Dostupné z: <http://www.factormarkets.eu/content/agricultural-and-rural-labour/>

⁸¹ Této pracovní síle z Turecka se dostalo německého označení *Gastarbeiters*.

populací.⁸² Vysoký počet zpravidla ženatých mužů zanechal za sebou ženy, které musely intenzivněji vykonávat „mužské“ práce v zemědělství.

3.1.2 Podíl zaměstnaných žen v zemědělství⁸³

Zemědělství v Turecké republice řadíme mezi hlavní ekonomická odvětví, kde je tradičně zaměstnán nejvyšší počet žen. V tomto odvětví nacházíme nejvyšší počet žen a to jak oficiálně zaměstnaných, tak i takových, které pracují bez nároku na jakoukoliv mzdu. Ženy, které v řadě případů nebyly vůbec vzdělávané, se staly laciným zdrojem pro zemědělské práce na rodinných hospodářstvích a farmách. Podíl výdělečně činných žen v zemědělském sektoru zůstává dodnes vysoký i navzdory již popsaným příčinám, a to jak migraci obyvatelstva do měst, tak vzdělání.⁸⁴

Navzdory poklesu zaměstnanosti žen v některých dalších odvětvích tureckého hospodářství, zůstává sektor zemědělství i v roce 2010 stále hlavní a dominantní sférou pracovního uplatnění žen. Podle údajů z grafu č.1.4 byl podíl žen zaměstnaných v zemědělství téměř 33 %. Když ale srovnáme údaje z minulosti, ze samého počátku sledovaného období, tedy z roku 1988, zjistíme, že oficiální podíl žen pracujících v tureckém zemědělství činil ještě v roce 1988 téměř 77 %. V následujících letech zaměstnanost žen v zemědělství ale postupně klesala až na hodnotu cca 59% v roce 2003. V kontextu celkové zaměstnanosti žen tyto údaje znamenají, že v zemědělství byla oficiálně zaměstnaná více než polovina žen. Uvedený rok 2003 je podle statistických údajů o zaměstnanosti obyvatelstva z Tureckého statistického institutu možné označit za naprosto „přelomový“. V následujících letech totiž dochází k úbytku počtu zaměstnaných žen v zemědělském sektoru o cca 16 % a tento klesající trend, i když s mírnější tendencí, pokračuje prakticky až do současnosti.

---

⁸² Podle údajů Úřadu práce Turecka, byli mezi lety 1967 a 1992 na práci v zahraničí najímáni v 90 % jen muži. (Zdroj: GÜNDÜZ-HOSGÖR, Ayşe a Jeroen SMITS: *The status of rural women in Turkey: What is the role of regional differences*. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press: 2007.)

⁸³ Protože Turecký statistický úřad ba ani nezávislé organizace v Turecké republice nemají přesný a ucelený přehled zaměstnanosti v jednotlivých pododvětvích, jako je lesnictví a rybářství, budeme se proto zabývat pouze obecným vývojem.

⁸⁴ CINDOĞLU, Dilek: *Headscarf Ban and Discrimination. Professional Headscarved Women in the Labor Market*. Istanbul: Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV), 2011.s.72.

Díky statistickým údajům o zaměstnanosti celkové populace Turecké republiky je možné srovnat zaměstnanost žen v zemědělství s muži. Dle grafu 1.4 byl podíl mužů zaměstnaných v zemědělství v roce 1988 téměř 34%, tato hodnota ale postupně klesala až na cca 16% v roce 2010. Tak jako u žen, byl trend zaměstnanosti mužů v sektoru zemědělství rovněž sestupný.

Pokles zaměstnaných mužů v sektoru zemědělství ve sledovaném 22-ti letém období činil tedy cca 18 %. Zatímco v případě žen se jednalo o daleko větší pokles, který činil asi 44 %. Porovnáme-li obě skupiny mužů a žen, dojdeme k závěru, že v sektoru zemědělství měla zaměstnanost celkově sestupnou tendenci ve sledovaném období 1988 – 2010, přičemž podíl zaměstnaných mužů v tomto ekonomickém sektoru zůstává až do současnosti oproti ženám takřka poloviční.

3.1.3 Závěr

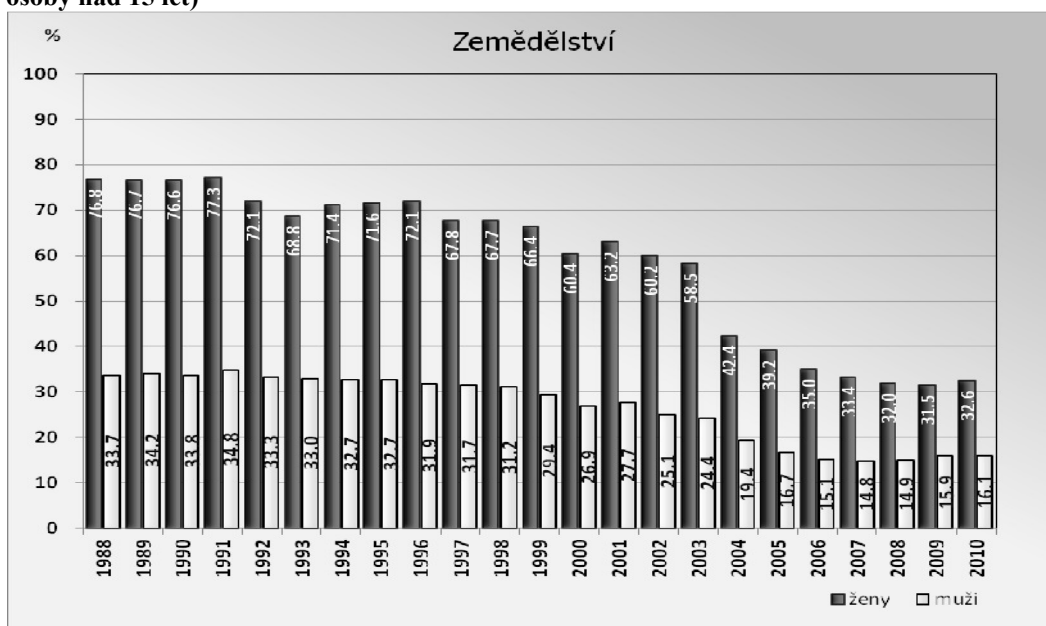
Důvodů, proč si zemědělský sektor v Turecku zaslouží nejvíce pozornosti je několik. Prvním je jednoznačně nejvyšší podíl zaměstnaných žen nejen po celé sledované období 1988 - 2010, ale i po celou dobu, kdy Turecký statistický úřad zaměstnanost ve své zemi monitoruje. Druhým důvodem je, že se zemědělskou činností na venkově zabývá zpravidla chudší část populace, s menší šancí na kvalitní vzdělání a tím i na lepší vyhlídky v jakémkoliv „perspektivnějším“ zaměstnání. Do této kategorie sociálně slabších řadíme právě ženy, které jsou zpravidla i bez vzdělání.⁸⁵ Na druhou stranu se ale můžeme domnívat, že klesající trend v zaměstnanosti žen v zemědělství je výsledkem jejich zvyšující se kvalifikace a většího důrazu na vyšší vzdělanost žen obecně a že klesající trend bude i pravděpodobně pokračovat.

---

⁸⁵ Podle A. Gündüz-Hoşgör se jedná i o ženy negramotné, nebo o ty které neovládají turečtinu. Především v oblastech obývaných kurdským obyvatelstvem se jedná až o 1/3 vdaných žen. (Zdroj: GÜNDÜZ-HOSGÖR, Ayşe a Jeroen SMITS: *The status of rural women in Turkey*. op.cit.,s. 20 -31.)

Graf č. 1.4

Zaměstnanost žen a mužů v Turecké republice v období 1988- 2010, sektor zemědělství (zaměstnané osoby nad 15 let)

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, graf autorka

3.2 Služby

Oproti předchozí kapitole, která se zabývala zemědělstvím, nepředstavují služby sice tak významný sektor v celkové turecké ekonomice, pokud hovoříme o procentu zaměstnaných žen. Nicméně sektor služeb představuje v turecké ekonomice rychle se rozvíjející odvětví, a proto si změny v podílu zaměstnaných žen zaslouží také pozornost. V této kapitole se budeme soustředit na vývoj a tendence zaměstnanosti žen v oblasti služeb v Turecké republice v období 1988- 2012.

Do sektoru služeb v turecké ekonomice řadíme obchod, finanční služby, bankovní služby, turistický ruch a s ním spojené stravovací služby a dopravu. Z důvodu nedostatku přehledných a ucelených statistických informací o zaměstnanosti, budeme se podrobněji zabývat jen tímto typem služeb.⁸⁶ V současné době se sektor služeb v Turecké republice

⁸⁶ Protože nemáme podrobné informace o dopravě, telekomunikačních službách a dalších pododvětvích, která do služeb mohou patřit, budou tyto služby z našeho hodnocení vynechány.

podílí zhruba 64 % na hrubém domácím produktu. O tom, jaký je trend vývoje sektoru služeb v ekonomice Turecké republiky, vypovídá graf č. 1.3 (viz příloha). Zatímco na počátku 90. let 20. století činil podíl služeb cca 52%, v roce 2010 došlo k výraznému nárůstu ve srovnání s ostatními sektory turecké ekonomiky. Podle dostupných zpráv z nejnovějších studií je patrné, že ekonomická oblast služeb v Turecké republice je obecně pro investory atraktivní, a proto do ní směřuje velké množství zahraničních investic. Služby se proto také staly oblastí, kde bylo v posledních letech vytvořeno více pracovních příležitostí. Dle pravidelných ročních zpráv Tureckého statistického úřadu růst byl také zaznamenán v oblasti obchodu a cestovního ruchu a s ním souvisejících hotelových službách a gastronomie.⁸⁷

3.2.1 Podíl zaměstnaných žen ve službách

Navzdory společenským předpokladům v Turecké republice, že ženy nemají být zaměstnávány ve službách, daří se je především v posledních pěti letech více zaměstnávat například v menších podnicích zaměřených na turisty. V tureckém ekonomickém sektoru služeb obecně zaznamenáváme od roku 1988 až do 2010 nárůst v podílu zaměstnaných žen, který je podle grafu č.1.5 téměř čtyřnásobný. Tento nárůst představuje na trhu práce v reálném životě zhruba 1 milion žen. Budeme-li blíže zkoumat graf č.1.5, zjistíme, že počet zaměstnaných žen z celkové ekonomicky činné populace žen a mužů v Turecké republice byl v roce 1988 asi 5.2 milionů. Zaměstnanost žen je v sektoru služeb v Turecké republice ve srovnání s muži tradičně výrazně nižší. Jak napovídají údaje z Tureckého statistického úřadu z tabulky 1.3 (viz příloha) například v roce 1988 byl počet žen zaměstnaných ve službách, oproti jejich mužským protějškům téměř osminásobně nižší.

V průběhu dalších let lze pozorovat velice mírný, nicméně vzestupný trend asi o 0.5 %. Zaměstnanost žen ve službách tedy pozvolna rostla a ustálila se v roce 2007 na hranici zhruba 10 % z celkové zaměstnanosti mužů i žen v Turecku.

V případě mužů se jejich vyšší podíl ve službách oproti ženám po celé sledované období 22 let udržel. Za toto období, počet mužů činných v sektoru služeb z celkové

---

⁸⁷ Podle Tureckého ministerstva kultury a turistiky, v roce 2010 navštívilo zemi 28,6 milionu zahraničních turistů, což představuje zvýšení o cca. 6% proti předchozímu roku a tendence je rostoucí. Turecko řadí mezi 7 nejnavštěvovanějších světových turistických destinací. (Zdroj: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/turecko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000802/#sec5>)

zaměstnanosti obou pohlaví v Turecké republice vzrostl z 6.7 % v roce 1988, na 9.4 % v roce 2010. Tento nárůst v celkové zaměstnanosti byl tedy oproti ženám mírnější. Přesto podíl mužů činných v sektoru služeb v roce 2010 znamenal v turecké ekonomice asi 2.2 milionů pracujících mužů. Zatímco počet žen zaměstnaných ve službách byl ve stejném roce 2010 asi jen 634.000.

3.2.2 Závěr

Jak vyplývá z uvedených údajů, je sektor služeb v Turecké republice, alespoň v jeho několika pododvětvích, kterým byla v této kapitole věnovaná pozornost, bezpochyby atraktivní oblastí možného uplatnění žen. Jak jsme ostatně na základě statistik z Tureckého statistického úřadu ukázali, má zaměstnanost žen ve službách vzestupné tendence. Důvody mohou být různé, pokles zaměstnanosti žen v jiných ekonomických sektorech, jako například v zemědělství nutí ženy hledat uplatnění jinde, služby k těmto možnostem patří. Dalším důvodem může také ale být nárůst městského obyvatelstva a tím spojené hledání pracovních uplatnění pro ženy. Mezi další důvody patří bezesporu rozvoj služeb a tedy vytváření nových příležitostí pro zaměstnance. Navíc lze předpokládat, že počet žen zaměstnaných v tomto sektoru je vyšší, než uvedená čísla naznačují, neboť řada žen, je zaměstnána v domácnostech.⁸⁸ Tato „černá“ činnost žen pracujících v domácnostech a není oficiálně sledovaná státními statistickými úřady.

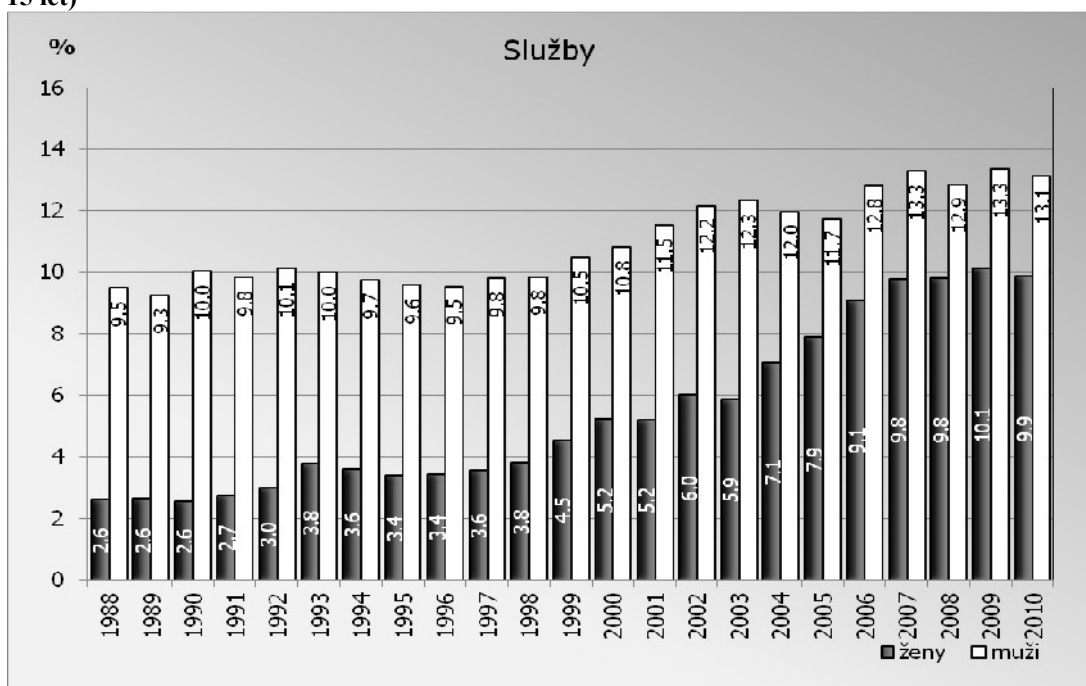
Vzestupný trend v podílu zaměstnaných žen jako ve službách, je možné pozorovat také v ekonomickém sektoru, do kterého Turecký statistický úřad řadí řídicí pracovníky, tomuto sektoru bude také věnována následující kapitola.

---

⁸⁸ Tato kategorie žen, která není legálně zaměstnána proto není tedy ani pojištěna a není pochopitelně součástí oficiálních dat statistického úřadu. Tyto ženy nemají nárok na podporu v nezaměstnanosti a samozřejmě ani na důchod. Nicméně jsou ženy na úklid, chůvy, pomocnice v domácnosti v tureckých domácnostech zcela běžným jevem.

Graf č. 1.5

Zaměstnanost žen a mužů v Turecké republice v období 1988- 2010, sektor služby (zaměstnané osoby nad 15 let)

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, graf autorka

3.3 Ženy v řídicích funkcích

Ve všech vyspělých zemích byl nedostatek žen v řídicích pozicích předmětem řady debat. Obsazení vyšších pracovních postů ženami představuje v postavení žen na pracovním trhu také v Turecké republice jednu z diskutovaných otázek. Do současné doby stále převládají stereotypy o ženských manažerech, které představují překážky pro jejich vzestup a rozvoj v profesní kariéře. Kategorie řídicích pracovníků a manažerů, která je sledována statistickými úřady jistě nepatří mezi ekonomická odvětví, kde je tradičně zaměstnán nejvyšší počet tureckých žen, nicméně profesní uplatnění žen na vedoucích pozicích a vývoj za posledních zhruba 22 let v Turecké republice je natolik dramatický, že si také zaslouží naši bližší pozornost. Nižší podíl zaměstnanosti žen ve srovnání s muži na řídicích postech, alespoň podle oficiálních statistik Tureckého statistického úřadu, nadále zůstává průvodním jevem turecké zaměstnanecké politiky. I když se počet absolventů vysokých škol především v posledním desetiletí zvyšuje, poměr žen vedoucích a manažerů vůči mužům je nízký.

Otázkou žen zaměstnaných v řídicích pozicích se také zabývala například M. Akıncı, která ve své studii poukazuje na faktory ovlivňující kariérní vzestupy žen v různých zemích, mimo jiné také v Turecku. Z výsledků její studie je patrné, že sebevědomí a odhodlání k dosažení svých kariérních cílů jsou klíčovými faktory úspěchu pro řídicí pracovníky v Turecku. Nicméně vedle uvedených faktorů, je zvláště pro turecké prostředí důležitá také podpora a pochopení ze strany rodinných příslušníků.⁸⁹ Podle další studie, kterou provedla Ö. Özkanlı a K. Whiteb, mají (nejen) turecké ženy ve vedoucích rolích mnohem těžší podmínky než muži právě proto, že se musejí vyrovnávat se zavedenými společenskými stereotypy a silným vlivem sociálně kulturního prostředí ve kterém žijí.⁹⁰

Z uvedených důvodů není proto překvapujícím zjištěním, že v turecké společnosti převažují na strategických a řídicích pozicích ve většině případů muži nad ženami. Údaje za poslední dekádu uvádějí, že z hospodářských sektorů, ve kterých jsou ženy zastoupeny v největším počtu ve vedoucích pozicích, se jedná o finanční služby a bankovníctví.⁹¹

3.3.1 Podíl zaměstnaných žen v řídicích funkcích.

V kategorii, do které Turecký statistický úřad řadí zaměstnance vyšších a řídicích postů, došlo v případě zaměstnanosti žen ve sledovaném období od roku 1988 až 2010 obecně k výraznému nárůstu. Pozoruhodná je především skutečnost, že zmíněné zvýšení v případě žen bylo v roce 2010 téměř desetinásobné ve srovnání s rokem 1988 (viz graf. č. 1.6). Pro přesnější pochopení vývoje zaměstnanosti je nutné přihlédnout k počtu žen na řídicích pozicích v roce 1988, kdy byl jejich počet, jak uvádí tab. č.1.4 (viz příloha), přibližně 17.000, což v celkovém kontextu zaměstnanosti všech osob na trhu práce v Turecké republice činilo pouhé 0.1 %. Pokud ale srovnáme statistické údaje z období let 2003 až 2004, kdy došlo k nárůstu z 56.000 na 126.000 řídicích pozic ve kterých našly uplatnění právě ženy. Tento

---

⁸⁹ GÜNEY, Semra; GOHAR, Raheel; AKINCI, Sevcen Kılıç; AKINCI, Mehmet Mutlu: *Attitudes toward Women Managers in Turkey and Pakistan*. Journal of International Women's Studies Vol. 8. November 2006. [cit. 2011-08-05]. Dostupné z: <http://www.bridgew.edu/soas/jiws/Nov06/turkeypakistan.pdf>

⁹⁰ ÖZKANLIA, Özlem; WHITEB, Kate: *Leadership and strategic choices: female professors in Australia and Turkey*. Journal of Higher Education Policy and Management. Volume 30, Issue 1, 2008. [cit. 2011-08-05]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13600800701745051>

⁹¹ SÜMER, Hayriye Canan: *Women in Management: Still Waiting to be Full Members of the Club*. In Sex Roles, July 2006, Volume 55, Issue 1-2. s. 63-72. [cit. 2011-08-05]. Dostupné z: <http://psycnet.apa.org/psycinfo/2007-07678-006>

počet ale v roce 2010 dosáhl téměř 200.000 hranice z celkového počtu práceschopného obyvatelstva Turecka, což podle grafu č. 1.6 znamená, že asi 3% řídicích pracovníků v Turecku byly ženy. Jedná se tedy o prudký nárůst o 2.7% oproti situaci v roce 1988, kdy podíl žen na postech řídicích pracovníků byl jen 0.3%. Významným obdobím v růstu zaměstnanosti a obsazování žen do vyšších pozic se jednoznačně jeví období posledních pěti let, kdy se vývoj přiblížil k úrovni mužů.

V případě mužů se jedná, tak jako u žen, o stoupající trend v zaměstnanosti, jen s tím rozdílem, že růst ve sledované oblasti řídicích pracovníků je pozvolnější. V roce 1988 bylo zaměstnáno 2.3 % mužů v řídicích postech a růst mezi roky 1988 až 2010 činil jen 1.2 %. Nutno podotknout, že od 1988 byla zaměstnanost mužů vzestupná, až do roku 2005, kdy dosáhla svého vrcholu 4.2 %.⁹² Od uvedeného roku zaznamenáváme oproti jejich ženským protějškům dramatictější pokles, který činil 0.3 % a klesající trend až do dnešních dnů trvá.

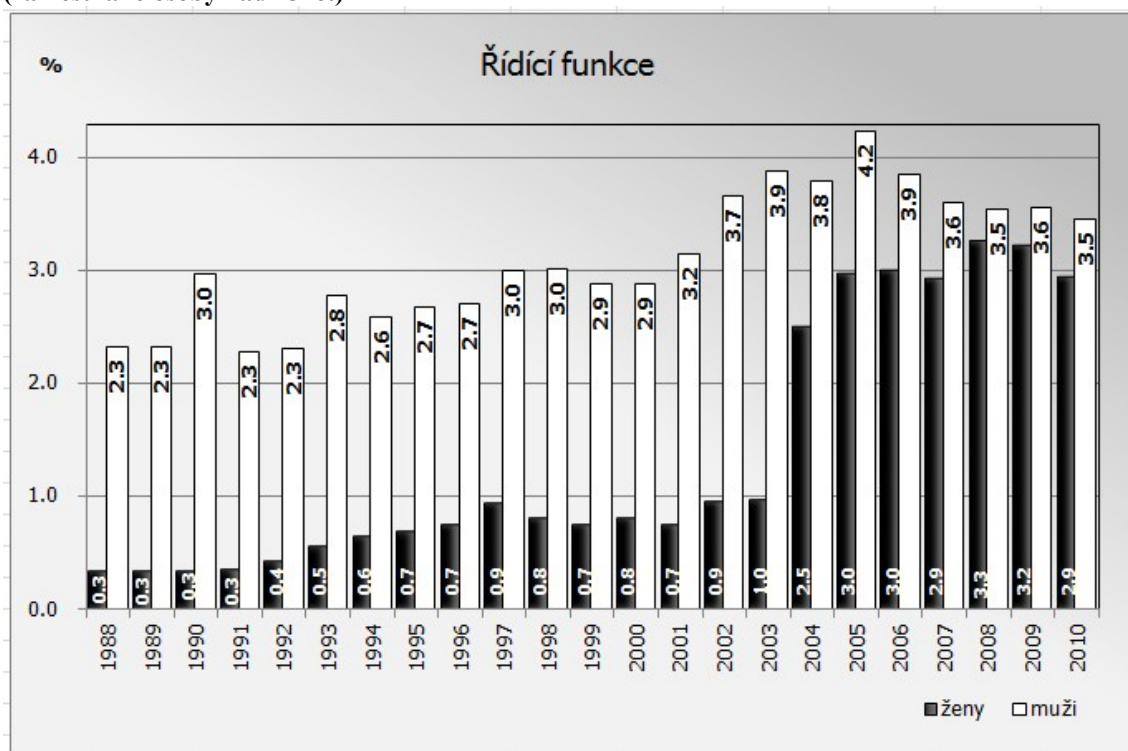
Podíl zaměstnanců v řídicích pozicích, z celkového počtu v roce 1988 byl pouhá 2.6 %. Tento údaj se v průběhu let v kontextu celkové zaměstnanosti výrazně změnil, jak také ukazují údaje z grafu č.1.6.

3.3.2 Závěr

Výrazný nárůst zaměstnanosti žen, jak dokazují statistické údaje Tureckého statistického úřadu, které našly uplatnění v řídicích funkcích zejména za poslední desetiletí jednoznačně zavedené společenské stereotypy zpochybňuje. Podle názoru, který ve své studii vyjadřuje S. Güney, vývoj v posledních letech na trhu práce v Turecku také naznačuje větší tolerantnost nejen podřízených pracovníků, ale i veřejnosti k ženám ve významných vedoucích místech. Navzdory tomuto tvrzení, že počet mužů stále počet žen lehce převyšuje, jedná oproti stavu z konce 80. let o významnou změnu. Podobný vzestupný vývoj profesního uplatnění žen, je možné přirovnat k sektoru služeb, kterým se podrobněji zabývala kapitola 3.2.

Graf č. 1.6

Zaměstnanost žen a mužů v Turecké republice v období 1988- 2010, sektor řídicích pracovníků (zaměstnané osoby nad 15 let)

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, graf autorka

3.4 Ženy v průmyslu a dopravě

Podle klasifikace Tureckého statistického úřadu se řadí do jednoho sektoru, která sleduje údaje o podílu zaměstnanosti dle jednotlivých sektorů, společně s průmyslem i doprava.⁹³ Pozornost této kapitoly se ale zaměří na sledování a vývoj zaměstnanosti pouze v průmyslu, neboť právě v tomto pododvětví je činná většina žen, na kterou se především celá tato práce soustředí. O dopravě jakož ekonomickém sektoru se proto zmíníme pouze okrajově.

⁹³ Do silniční dopravy v Turecku směřovaly v posledních dvou dekadách značné investice, zejména se modernizují dálnice a staví mosty. (Zdroj: BusinessInfo.cz © 1997-2011 CzechTrade. [cit. 2012-05- 01] Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/>)

Za dvacetileté období se podíl průmyslu na tvorbě hrubého domácího produktu Turecka postupně snižoval. V roce 1991 se podle statistik Evropské unie podílel sektor průmyslu v Turecké republice téměř 33% na tvorbě hrubého domácího produktu, ale v průběhu let pozvolna její výkon klesl až na cca 31 % v současné době.⁹⁴

V tureckém sektoru průmyslu a dopravy, ve kterém je v nyní zaměstnáno téměř 24 % obyvatelstva vykazuje výrazné rozdíly v podílu zaměstnaných mužů a žen. Dalším takovým odvětvím, ve kterém jsme rovněž zaznamenali podobnou nevyváženost, bylo zemědělství (viz kapitola 3.1). Pokud jde o samotné ženy činné v průmyslu, v naprosté většině hovoříme o dělicích, tedy námezdních pracovnicích, nikoliv o ženách, které zastávají řídicí pozice.⁹⁵

3.4.1 Podíl zaměstnaných žen v průmyslu

Po celé sledované období mezi roky 1988 až 2010 je patrné, že v případě podílu žen dělnických profesí na celkové zaměstnanosti Turecka došlo jen k malému nárůstu. Jedná o 0.6 % nárůst z celkové množiny všech zaměstnaných osob v Turecké republice. Tentýž nárůst, který byl ale sledovaný jen v podmnožině zaměstnaných žen, činil za stejné období 2.2%. V roce 1988 bylo zaměstnáno v odvětví průmyslu asi 380.000 žen, což odpovídá pouhým 2% z celkové zaměstnanosti Turecka. Podle statistických údajů je tedy patrné, že toto odvětví se neřadí k nejdůležitějším, kde ženy hledají profesní uplatnění.

Jak ukazuje graf č.1.7 lze označit vývoj v zaměstnanosti v průmyslovém sektoru od roku 1988 po dobu šesti let jako mírně vzestupný, neboť vzrostl ze 7 % na téměř 10% z celkového množiny zaměstnaných žen. Po celý zbytek sledovaného časového období je zaznamenáno krátké období v rozmezí let 2004 až 2006, kdy počet žen zaměstnaných v průmyslu přesáhl jen lehce 10%. Celkově lze období 22 let z pohledu zaměstnanosti žen hodnotit jako stabilní a takřka neměnné a kdy hodnota v zaměstnanosti zůstala přibližně na 9% z celkové zaměstnanosti. Nicméně, ve srovnání s muži zůstává podíl žen, které našly uplatnění v průmyslovém sektoru velmi nízký.

---

⁹⁴ Turkey. *EU bilateral trade and trade with the world*. [online], [01.03.2012]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113456.pdf

⁹⁵ Např. Z. F. K. Arat podotýká, že v průmyslovém odvětví ženy obvykle nezastávají nadřazené pozice. Nežádka jsou to ženy, které mají jen nízké vzdělání. (Zdroj:ARAT, Zehra F. Kabasakal: *Deconstructing Images...* op.cit., s. 185.)

V případě mužů jeví se odvětví průmyslu jako daleko zajímavější oblast pracovního uplatnění, než v případě žen. Počet mužů zaměstnaných v průmyslu byl na konci 80. let 20. století oproti ženám, více než čtyřnásobný. Celkově je možné rozdělit vývoj v zaměstnanosti mužů v sekci průmyslu na dvě zhruba stejně dlouhá období, přičemž v první polovině počet zaměstnaných pohyboval téměř na stejné úrovni, zhruba 33%. Dle grafu č.1.7 se stal rok 2001 ve vývoji zaměstnanosti mužů doslova zlomovým, neboť zaměstnanost dosáhla 48%. O tom proč je hned v následujícím roce zaznamenán náhlý propad na 28 % lze jen diskutovat. Do roku 2010 nedošlo ani u mužů k žádným dramatictějšími změnám ve vývoji a situaci lze rovněž označit jako téměř stabilní.

3.4.2 Závěr

Na základě uvedeného zkoumání si můžeme položit otázku, co je příčinou výrazného rozdílu a upřednostnění mužů, jako zdroje pracovní síly v tureckém průmyslu před ženami. Jedním z důvodů, které ve své studii uvádí Z. F. K. Arat mohou být zákonem dané podmínky, které výrazně upravují a omezují okolnosti za kterých smí být ženy zaměstnány, mezi něž patří například nemožnost pracovat v noci. Podle tureckých zákonů by ženy měly také být ušetřeny fyzicky náročné práce, ale v reálném životě se zaměstnavatelé v průmyslu (ale ani v zemědělství) nad tímto druhem často vyčerpávající práce vůbec nepozastavují a ženám pracovní příležitosti, v řadě případů nelegálně, poskytují.

Dále je také nezbytné podotknout, že ženy které jsou v statistikách tureckého úřadu zahrnuty, jsou jen ty, které za svou práci dostávají mzdu. Existuje však celá skupina „šedé“ výrobní síly,⁹⁶ která se sice význačně na rozvoji HDP Turecké republiky v konečném důsledku podílí, ale ta za svou odvedenou práci žádnou odměnu nedostává.⁹⁷

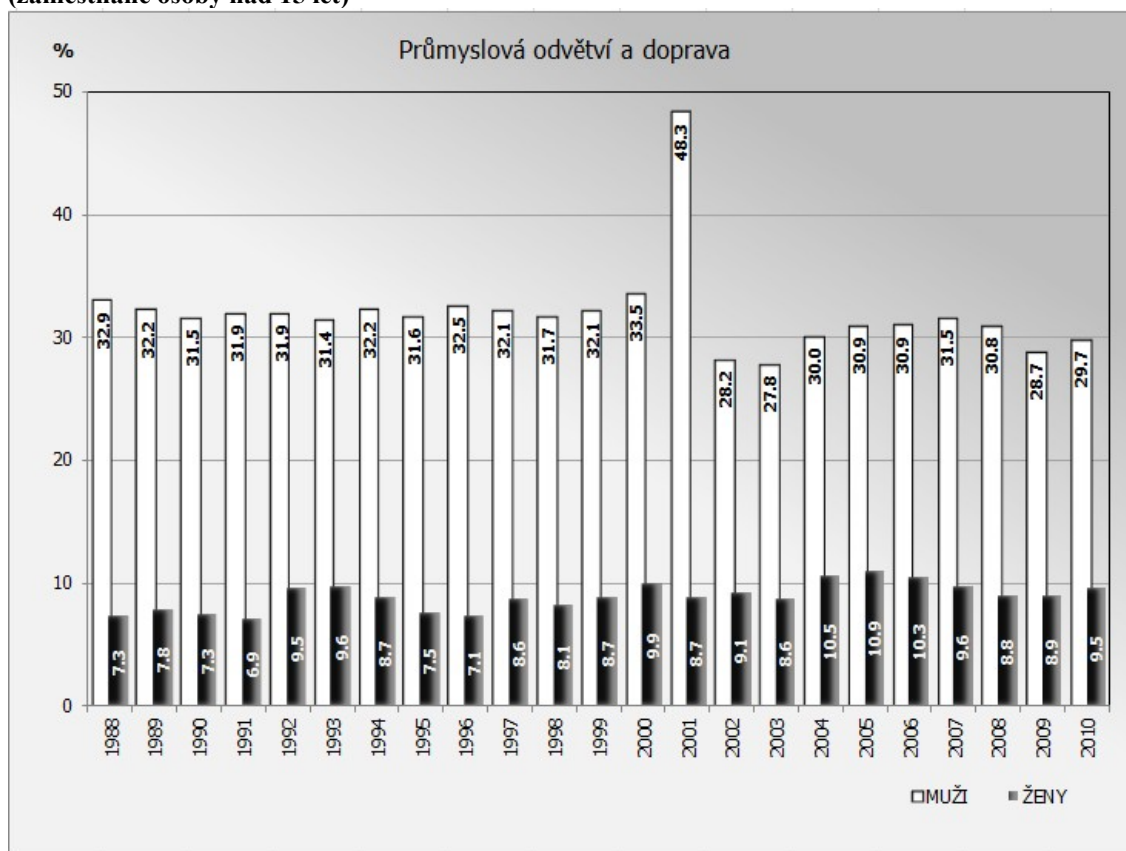
---

⁹⁶ Oblastí neformálně zaměstnaných žen si všímá Z. F. K. Arat, podle níž je také zřejmé, že tato oblast tureckého hospodářství je z oficiálních statistik zcela vynechána. (Zdroj: ARAT, Zehra F. Kabasakal: *Opportunities, Freedoms and Restrictions...* op.cit., s.169.)

⁹⁷ O problematickém přístupu žen k vlastnímu Z.F.K. Arat tvrdí, že řada žen pracuje pro manufaktury na zpracování ručně vázaných kobereců, ale výrobky prodávají muži, kteří zároveň také se postarají o útratu peněz, které ženy vydělaly. (Zdroj: Tamtéž)

Graf č. 1.7

Zaměstnanost žen a mužů v Turecké republice v období 1988- 2010, sektor průmyslu a dopravy (zaměstnané osoby nad 15 let)

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, graf autorka

ZÁVĚR

I když světové organizace a celkově i odborná veřejnost v rostoucí míře kladou důraz na význam žen pro celkový růst ekonomiky a nejrůznějších projektů, jedná se v případě Turecka, jakožto země Blízkého východu, o relativně málo prozkoumané téma. Pozornost, která se věnuje ženské zaměstnanosti v muslimských zemích obecně, i když Turecká republika se svým sekulárním charakterem státního zřízení se tomuto obecnému zařazení poněkud vymyká, je nerovnoměrná. V případě země jako Turecko jsou naše znalosti o tamějším postavení žen, jejich problémech s pracovním uplatněním a míře zaměstnanosti oproti mužům omezené. I když, vzhledem ke kandidatuře Turecka za člena Evropského společenství a s množstvím studií a odborných hodnotících statí vypracovaných pro toto společenství a zájem ze strany Evropy o Turecko samotné jako významného hospodářského partnera, je naše povědomí o některých problémech žen v Turecku ve srovnání s ostatními zeměmi Blízkého východu jistě hlubší.

Ze získaných dat není zcela patrné, zda vůbec Turecko usiluje o zvýšení zaměstnanosti žen, jisté ovšem je, že jsou to v řadě případů samotné ženy a jejich ambice uplatnit se v profesním životě a také snaha využít v řadě případů vysokoškolské vzdělání v praxi. Ženy nezářídka podléhají ekonomickému tlaku, kdy jediný plat otce rodiny často na zajištění dobrého standardu celé rodiny, ženy a dětí prostě nestačí. Vzniká ale tak rozpor mezi touto snahou o zvýšení zaměstnanosti žen a přiblížení se „západnímu“ modelu a mezi kulturní tradicí, která tureckým ženám připisuje především roli matky, vychovatelky a pečovatelky o rodinu, a také hospodyně, které předpokládají, že žena pracovat nebude. Vzniká tím ale jistá závislost na manželovi či jiném příslušníkovi rodiny, na kterou se pokouší různá ženská hnutí v Turecku upozornit.

Zaměstnání obecně není pro většinu žen jen pouhým prostředkem k získání či doplnění rodinného příjmu, má také svůj výrazný sociální rozměr. Zaměstnání umožňuje navazovat důležité osobní i pracovní kontakty, významně zvyšuje podíl přátel, bez něj by žena byla s největší pravděpodobností sociálně izolovanější a odkázaná pouze na rodinu a příbuzné. Zdá se také, že turecký pracovní trh je již dlouhodobě adaptován spíše na zaměstnanost mužů, což by bylo možné považovat za jistý důkaz přetrvávajících společenských předsudků vůči pracovně aktivním ženám.

Na základě zjištěných výsledků z kapitoly věnované zaměstnanosti, můžeme hovořit o tom, že celková zaměstnanost žen v Turecku za sledované období od roku 1988 do 2010 neprošla výraznými změnami. Došlo jen k jinému rozdělení a „přelivu“ pracovníků do jiných ekonomických sektorů jak dokazují závěry v jednotlivých kapitolách. Nedošlo tedy k žádné zásadní změně v zaměstnanosti žen a jejich podílu z celkové zaměstnanosti na tureckém trhu práce. Úroveň zaměstnanosti žen zůstávala po celou sledovanou dobu 22 let vyrovnaná, s mírnější sestupnou tendencí ke konci sledovaného období. Rozdíl od počátku do konce sledovaného období v roce 2010 činil necelé 1%. Závěrem lze tedy říci, že podíl zaměstnaných žen z celkového počtu osob pracujících za mzdu v Turecku tvoří necelou jednu třetinu. Nezdá se tedy, že by období vlády politické strany AKP mělo výraznější dopad na zaměstnanost žen. Zrovna tak úpravy v Ústavě, zákonech, legislativě, a také snahy ženských hnutí neměly dosud na zvýšení zaměstnanosti žen výraznější dopad. Zdá se, že odraz v zaměstnanosti žen zatím tyto změny v praxi nereflektuje. Můžeme se pouze domnívat, že sledované období je zatím příliš krátké a výraznější změny v profesním uplatnění žen bude možné sledovat v budoucnosti, tedy s větším časovým odstupem. Vzhledem k výsledkům analýz jednotlivých ekonomických sektorů a celkově nižšího podílu zaměstnanosti žen oproti mužům, je možné se také domnívat, že turecký pracovní trh není zcela adaptován na ženskou pracovní sílu.

Pokud jde o samotný vývoj zaměstnanosti žen ve všech čtyřech sledovaných sektorech, v zemědělství, ve službách, v průmyslu a řídicích funkcích, zaznamenáváme výrazný nárůst pouze v posledně uvedeném sektoru. Počet žen, které našly uplatnění v řídicích funkcích vzrostl za sledované období 12 let téměř desetinásobně. Zdá se, že v tomto sektoru se jedná o zcela specifický vývoj, který jednoznačně zavedené společenské stereotypy a předsudky vůči zaměstnaným ženám zpochybňuje. Podobný vzestupný vývoj profesního uplatnění žen je možné přirovnat k dalšímu zkoumanému sektoru služeb. Jak vyplývá z údajů Tureckého statistického úřadu, došlo v případě žen zaměstnaných ve službách k asi 7 % nárůstu oproti mužům, u kterých nárůst činil jen 3,5%. Důvody k růstu zaměstnanosti žen ve službách mohou být různé, například pokles zaměstnanosti žen v zemědělství. I když zaměstnanost v zemědělství má sestupné tendence, zůstává tento sektor stále hlavní sférou pracovního uplatnění žen ze všech čtyřech zkoumaných sektorů. V případě zemědělství se také jedná o jediný sektor, kde zaměstnanost žen převyšuje mužskou část o 50%. Naopak v posledním zkoumaném sektoru průmyslu podíl

zaměstnaných mužů výrazně jejich ženské protějšky převyšuje téměř čtyřnásobně. Jak ale bylo naznačeno v kapitole 3.4 může být tento oficiální údaj o výrazně nižší zaměstnanosti žen v průmyslu vzhledem k existenci „šedé“ výrobní síly nepřesný.⁹⁸

Hlubší analýzu by si zasloužila otázka, zda se změny v právech a významné dodatky k Ústavě nějakým významnějším způsobem odrazily právě v případě žen a jejich pracovního uplatnění. Také informace, které by se daly získat z tureckých pramenů by jistě vydaly na samostatnou analýzu. Tyto a jiné otázky tak poskytují prostor pro další bádání v oblasti zaměstnanosti. Možné přesahy do dalších témat jsem se v této závěrečné části pokusila naznačit a věřím, že se k nim budu mít možnosti v rámci dalších prací vrátit. Tato práce má výhradně teoretickou rovinu. Závěry a analýzy, které by mohly být získané sběrem empirických dat by vyžadovaly dlouhodobější pobyt přímo v terénu a přímý kontakt s tureckými ženami. Možnost porovnání s konkrétních statistických údajů se závěry získaných na základě konkrétních případů „z terénu“ by mohlo do mé práce vznést „lidštější“ rovinu a poskytlo by také zajímavý pohled na problematiku zaměstnanosti přímo ze strany žen. Domnívám se nicméně, že na základě práce s daty, které poskytuje Turecký statistický úřad, je možno posoudit jaká je současná situace v zaměstnanosti žen oproti době před 22-ti lety.

---

⁹⁸ ARAT, Zehra F. Kabasakal: *Opportunities, Freedoms and Restrictions...* op.cit., kapitola 3.4.

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

Prameny

AYDEMİR, Birol: *İstatistik Göstergeler. Statistical Indicators 1923 – 2011. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Turkey: Turkish Statistical Institute, December 2011. ISBN 978-975-19-5248-6. Nebo [online]. [cit. 2011-01-01]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>*

Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği. KADER. 2011 Kadın İstatistikleri. [online] KA.DER, ©2011 [cit. 2010-08-05]. Dostupné z: http://www.kader.org.tr/tr/down/2011_KADIN_ISTATISTIKLERI.pdf

POPE, Nicole. *Women in Turkish Society*. In LAKE, Michael (Edited by). *The EU & Turkey. A Glittering Prize or a Millstone?* London: The Federal Trust, December 2005. ISBN 978-1-90340-361-7, ISBN 10- 1-90340-361-8.

SANCAR, Serpil a Bulut AYÇA: *Final Report, Turkey: Country Gender Profile*. Women Studies Center, Ankara University, © 2006. [online]. Dostupné z: http://www.jica.go.jp/english/operations/thematic_issues/gender/background/pdf/e06tur.pdf

Literatura

Agricultural and Rural Labour Markets in the EU Candidate Countries of Croatia, Former Yugoslav Republic of Macedonia and Turkey [online]. ©2011 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://www.factormarkets.eu/content/agricultural-and-rural-labour-markets-eu-candidate-countries-croatia-former-yugoslav>

Adalet ve Kalkınma Partisi [online]. AKP ©2009 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z: <http://www.akparti.org.tr/>

AKYOL, Mustafa: *Sex matters -II- (The tragedy of Kemalist feminism)*. Turkish Daily News 2007. [online]. ©2012 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: http://www.esiweb.org/pdf/esi_women_turkey_reactions_id_3.pdf

ALTINAY, Ayşe Gül: *The Myth of the Military-Nation: Militarism, Gender, and Education in Turkey*, New York: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 1403962812, 9781403962812.

ARAT, Zehra F. Kabasakal: *Deconstructing Images of The Turkish Woman*, New York: Palgrave, 2000. ISBN-10: 0312235062 | ISBN-13: 978-0312235062.

ARAT, Zehra F. Kabasakal: *Opportunities, Freedoms and Restrictions: Women and Employment in Turkey*. In: *Turkey's Engagement with Modernity. Conflict and Change in the Twentieth Century*. London: Palgrave MacMillan, St. Anthony's Series, 2010. ISBN 0230233147, 9780230233140.

ARAT, Yeşim a Ayşe Gül ALTINAY: *Violence Against Women in Turkey: A Nationwide Survey*, İstanbul, Punto, 2009. ISBN 978-975-01103-7-5.

ARIN, Canan: *The Legal Status of Women in Turkey*. In: Women for women's human rights report, 1. 1996. [online]. ©2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: http://www.kadinininsanhaklari.org/images/legal_status.pdf

BIRTEK, Faruk a Thalia DRAGONAS (ed.): *Citizenship and the Nation-State in Greece and Turkey. Turkey (Social and Historical Studies on Greece and Turkey.)* London: Routledge, 2005. ISBN 9780203311462.

BusinessInfo.cz © 1997-2011 CzechTrade. [cit. 2012-05- 01] Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/>

CINDOĞLU, Dilek: *Headscarf Ban and Discrimination. Professional Headscarved Women in the Labor Market*. Istanbul: Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV), 2011. ISBN 605583250X, 9786055832506.

Cumhuriyet Halk Partisi [online]. Cumhuriyet Halk Partisi © 2011. [cit. 2011-04-26]. Dostupné z: <http://www.chp.org.tr/>

ČÁSTEK, Michal: *Současný stav ekonomiky Turecké republiky*. Studie 2086.[online]. Parlament České republiky, ©2006 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-2-086.pdf>

DEDEOĞLU, Saniye: *Women Workers in Turkey: Global Industrial Production in Istanbul*. London: Tauris Academic Studies. 2008. ISBN 978-1845114787.

Education for All. Literacy for Life. EFA Global Monitoring Report 2006. Paris: UNESCO Publishing. 2005. ISBN 92-3-104008-1. ©UNESCO 2005. [cit. 2012-05- 01] Dostupné z: <http://http://www.uis.unesco.org/89670AD6/Library/Documents/gmr06-en.pdf>

GÜNDÜZ-HOSGÖR, Ayşe a Jeroen SMITS: *The status of rural women in Turkey: What is the role of regional differences*. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press: 2007. ISBN 0815631111.

HITZEL, Frédéric: *Osmanská říše. 15. - 18. století*. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-567.

Islamic Calvinists: Change and Conservatism in Central Anatolia. In: ESI Report [online]. January 19, 2011 [cit. 2011-05-11]. Dostupné z: www.esiweb.org.

ILKKARACAN, Pinar: *Reforming the Penal Code in Turkey: The Campaign for the Reform of the Turkish Penal Code from a Gender Perspective*. [online]. SexualityStudies.net ©2007 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: <http://www.wwhr.org/files/reformingPenalCode.pdf>

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem: *Status of Women in Turkey: Cross-Cultural Perspectives*. In: International Journal of Middle East Studies. Vol. 18, No. 4, Nov., 1986, s. 485-499. [online]. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/163474/>

Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği. KADER. 2011 Kadın İstatistikleri. [online] KA.DER, ©2011 [cit. 2011-07-01]. Dostupné z: http://www.kader.org.tr/tr/down/2011_KADIN_ISTATISTIKLERI.pdf

Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler. Women for Women's Human Rights (WWHR)- New Ways [online]. WWHR, ©2011 [cit. 2011-07-01]. Dostupné z: <http://www.wwhr.org/category/research-articles-and-reports/>

KANDIYOTI, Deniz a Ayşe SAKTANBER (eds.): *Fragments of Culture: The Everyday of Modern Turkey*, New Brunswick: I.B.Tauris, 2002. ISBN 1860644279, 9781860644276.

KNAUS, Katharina: *Turkish Women: A Century of Change*. In: *Turkish Policy Quarterly*, Volume 6 Number 5, Aug.2010. [online]. 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: <http://www.turkishpolicy.com/images/stories/2007-01-womeninTR/TPQ2007-1-06-katharinaknaus.pdf>

KOÇ, Güneş: *Ein Überblick über die Geschichte der Frauenbewegung in der Türkei vom 19. Jahrhundert bis in die Gegenwart*. In: *Grundrisse*, Wien, [online]. 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: http://www.grundrisse.net/grundrisse30/Geschichte_der_Frauenbewegung.htm

KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN: *Dějiny Turecka*. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 9788074220128.

KROPÁČEK, Luboš: *Blízky východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 8070212985, 9788070212981.

LAKE, Michael (Ed.): *The EU & Turkey. A Glittering Prize or a Millstone?* London: The Federal Trust, December 2005. ISBN 978-1-90340-361-7, ISBN10: 1-90340-361-8.

Middle East Forum [online]. The Middle East Forum ©1994-2012 [cit. 2011-04-01]. Dostupné z: <http://www.meforum.org/2045/fethullah-gulens-grand-ambition>.

Millî Eğitim Bakanlığı. [online]. © MEB 2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.meb.gov.tr/>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. © 2011mzv [cit. 2010-08-05]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/>

Mor Çatı [online]. Mor Çatı, © 2011 [cit. 2011- 07-01]. Dostupné z: [http://www.morcati.org.tr /](http://www.morcati.org.tr/)

MUZIKÁŘ, Josef a kol.: *Zápas o novodobý stát v islámském světě. Od mešity k parlamentu.* Praha: Academia, 1989. ISBN 458 2-0950.268.

MÜFTÜLER-BAC, Meltem: *Turkish Women's Predicament.* In: *Women's Studies International Forum*, Vol. 22, No. 3, pp. 303–315, 1999. [online]. © 1999 Elsevier Science Ltd. [cit. 2010-08-05]. Dostupné z:<http://myweb.sabanciuniv.edu/>

Organisation for Economic Co- Operation and Development (OECD). [online]. OECD ©2011 [cit. 2010-08-05]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/Index.aspx>

OZBAY, Ferhunde: *Women, Family and Social Change In Turkey.* In : *UNESCO Supported Series on Women's Studies in Asia and the Pacific*, [online]. UNESCO, ©2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000871/087174EB.pdf>

ÖKTEM, Kerem, Celia J.KERSLAKE, Philip ROBINS (Edited by). *Turkey's Engagement with Modernity. Conflict and Change in the Twentieth Century.* Oxford: Palgrave Macmillan, March 2010. ISBN 978-0-230-23314-0, ISBN 10 0-230-23314-7.

PIRICKÝ, Gabriel: *Islám v Turecku: Fethullah Gülen a Nurcuovia.* Trnava: Univ. sv. Cyrila a Metoda, 2004. ISBN 8089034306, 9788089034307

PIRICKÝ, Gabriel: *Turecko. Stručná historie států.* Praha: Libri. 2006. ISBN 8072773232, 9788072773237.

SADIK, Giray: *American Image in Turkey.U.S. Foreign Policy Dimensions*. NY: Rowman & Littlefield Publishing Group Inc., 2009. ISBN-13: 9780739133804.

SANCAR, Serpil a Bulut AYÇA: *Final Report, Turkey: Country Gender Profile*. Women Studies Center, Ankara University, [online]. © 2006. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: http://www.jica.go.jp/english/operations/thematic_issues/gender/background/pdf/e06tur.pdf

Sex and power in Turkey: Feminism, islam and the maturing of Turkish democracy. In: European Stability Initiative. European Stability Initiative: 2007. Dostupné z: http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_90.pdf

SÜMER, Hayriye Canan: *Women in Management: Still Waiting to be Full Members of the Club*. In *Sex Roles*, July 2006, Volume 55, Issue 1-2. s. 63-72. tělovýchovy [online]. ©2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: <http://psycnet.apa.org/psycinfo/2007-07678-006>

TANSEL, Aysit; TAŞCI, H.Mehmet: *Determinants of Unemployment, Duration for Men and Women in Turkey*. In: Institute for the Study of Labor (IZA), Paper No. 1258, August 2004 [online]. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: <http://ftp.iza.org/dp1258.pdf>

TEKELİ, Şirin: *The Turkish Women's Movement: A Brief History of Success*, In: *Quaderns de la Mediterrània* No. 14, 2010 [online]. © 2010. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z: <http://www.iemed.org/biblioteca-en>

THE WORLD BANK [online]. © 2012 The World Bank Group [cit. 2010-08-05]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW/countries>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. UNESCO [online]. UNESCO © 1995-2012 [cit. 2012-05- 01]. Dostupné z: <http://www.unesco.org>

Zenith – Zeitschrift für den Orient. [online]. © zenith 2011 [cit. 2011-01-01]. Dostupné z: <http://www.zenithonline.de/>

PŘÍLOHA

Tabulky

Tabulka č. 1.1.
Zaměstnanost mužů a žen v Turecké republice v období 1988 - 2010⁹⁹

Rok	Zaměstnanost-muži			Zaměstnanost - ženy		
	Zaměstnáno celkem (ženy+muži)	Muži - celkem	% muži	Zaměstnáno celkem (ženy+muži)	Ženy - celkem	% ženy
1988	17,754	12,519	70.51	17,754	5,235	29.48
1989	18,224	12,548	68.85	18,222	5,676	31.13
1990	18,537	12,901	69.60	18,538	5,636	30.41
1991	19,288	13,395	69.45	19,287	5,893	30.56
1992	19,458	13,681	70.31	19,460	5,778	29.69
1993	18,499	13,722	74.18	18,501	4,778	25.83
1994	20,006	14,191	70.93	20,007	5,815	29.06
1995	20,585	14,628	71.06	20,586	5,957	28.94
1996	21,195	15,067	71.09	21,195	6,128	28.91
1997	21,203	15,399	72.63	21,203	5,804	27.38
1998	21,777	15,686	72.03	21,778	6,092	27.97
1999	22,049	15,714	71.27	22,048	6,335	28.74
2000	21,579	15,779	73.12	21,581	5,800	26.88
2001	21,525	15,555	72.26	21,524	5,970	27.73
2002	21,353	15,232	71.33	21,355	6,121	28.67
2003	21,145	15,254	72.14	21,148	5,891	27.86
2004	19,632	14,585	74.29	19,632	5,047	25.71
2005	20,067	14,959	74.55	20,067	5,108	25.45
2006	20,423	15,165	74.25	20,423	5,258	25.75
2007	20,738	15,382	74.17	20,738	5,356	25.83
2008	21,194	15,598	73.60	21,194	5,595	26.40
2009	21,277	15,405	72.40	21,277	5,872	27.60
2010	22,594	16,170	71.57	22,594	6,425	28.44

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, tabulka autorka

⁹⁹ Zaměstnané osoby nad 15 let. Údaje o zaměstnanosti uvedeny v miliónech.

Tabulka č. 1.2.

Zaměstnanost žen v zemědělství v Turecké republice v období 1988 - 2010¹⁰⁰

Rok	Zaměstnanost - ženy			Zemědělství		
	Zaměstnáno celkem (ženy+muži)	Ženy celkem	% ženy	Ženy celkem	% zaměstnaní (ženy + muži)	% celkem zaměstnané ženy
1988	17,754	5,235	29.48	4,020	22.6	76.8
1989	18,222	5,676	31.13	4,354	23.9	76.7
1990	18,538	5,636	30.41	4,319	23.3	76.6
1991	19,287	5,893	30.56	4,553	23.6	77.3
1992	19,460	5,778	29.69	4,167	21.4	72.1
1993	18,501	4,778	25.83	3,289	17.8	68.8
1994	20,007	5,815	29.06	4,151	20.7	71.4
1995	20,586	5,957	28.94	4,268	20.7	71.6
1996	21,195	6,128	28.91	4,416	20.8	72.1
1997	21,203	5,804	27.38	3,937	18.6	67.8
1998	21,778	6,092	27.97	4,126	18.9	67.7
1999	22,048	6,335	28.74	4,206	19.1	66.4
2000	21,581	5,800	26.88	3,504	16.2	60.4
2001	21,524	5,970	27.73	3,773	17.5	63.2
2002	21,355	6,121	28.67	3,682	17.2	60.2
2003	21,148	5,891	27.86	3,444	16.3	58.5
2004	19,632	5,047	25.71	2,141	10.9	42.4
2005	20,067	5,108	25.45	2,004	10.0	39.2
2006	20,423	5,258	25.75	1,842	9.0	35.0
2007	20,738	5,356	25.83	1,787	8.6	33.4
2008	21,194	5,595	26.40	1,790	8.4	32.0
2009	21,277	5,872	27.60	1,852	8.7	31.5
2010	22,594	6,425	28.44	2,093	9.3	32.6

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, tabulka autorka

¹⁰⁰ Zaměstnané osoby nad 15 let. Údaje o zaměstnanosti uvedeny v miliónech.

Tabulka č. 1.3.

Zaměstnanost žen ve službách v Turecké republice v období 1988 - 2010¹⁰¹

Rok	Zaměstnanost - ženy			Služby		
	Zaměstnáno celkem (ženy+muži)	Ženy - celkem	% ženy	Ženy - celkem	% zaměstnaní (ženy + muži)	% celkem zaměstnané ženy
1988	17,754	5,235	29.48	136	0.8	2.6
1989	18,222	5,676	31.13	149	0.8	2.6
1990	18,538	5,636	30.41	144	0.8	2.6
1991	19,287	5,893	30.56	161	0.8	2.7
1992	19,460	5,778	29.69	173	0.9	3.0
1993	18,501	4,778	25.83	180	1.0	3.8
1994	20,007	5,815	29.06	209	1.0	3.6
1995	20,586	5,957	28.94	202	1.0	3.4
1996	21,195	6,128	28.91	210	1.0	3.4
1997	21,203	5,804	27.38	207	1.0	3.6
1998	21,778	6,092	27.97	231	1.1	3.8
1999	22,048	6,335	28.74	288	1.3	4.5
2000	21,581	5,800	26.88	303	1.4	5.2
2001	21,524	5,970	27.73	311	1.4	5.2
2002	21,355	6,121	28.67	369	1.7	6.0
2003	21,148	5,891	27.86	346	1.6	5.9
2004	19,632	5,047	25.71	356	1.8	7.1
2005	20,067	5,108	25.45	402	2.0	7.9
2006	20,423	5,258	25.75	478	2.3	9.1
2007	20,738	5,356	25.83	524	2.5	9.8
2008	21,194	5,595	26.40	548	2.6	9.8
2009	21,277	5,872	27.60	594	2.8	10.1
2010	22,594	6,425	28.44	634	2.8	9.9

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, tabulka autorka

¹⁰¹ Zaměstnané osoby nad 15 let. Údaje o zaměstnanosti uvedeny v miliónech.

Tabulka č. 1.4.

Zaměstnanost žen v řídicích funkcích Turecké republiky v období 1988 - 2010¹⁰²

Rok	Zaměstnanost - ženy			Řídící funkce		
	Zaměstnáno celkem (ženy+muži)	Ženy - celkem	% ženy	Ženy - celkem	% zaměstnaní (ženy + muži)	% celkem zaměstnané ženy
1988	17,754	5,235	29.48	17	0.1	0.3
1989	18,222	5,676	31.13	18	0.1	0.3
1990	18,538	5,636	30.41	18	0.1	0.3
1991	19,287	5,893	30.56	20	0.1	0.3
1992	19,460	5,778	29.69	24	0.1	0.4
1993	18,501	4,778	25.83	26	0.1	0.5
1994	20,007	5,815	29.06	37	0.2	0.6
1995	20,586	5,957	28.94	40	0.2	0.7
1996	21,195	6,128	28.91	45	0.2	0.7
1997	21,203	5,804	27.38	54	0.3	0.9
1998	21,778	6,092	27.97	48	0.2	0.8
1999	22,048	6,335	28.74	47	0.2	0.7
2000	21,581	5,800	26.88	46	0.2	0.8
2001	21,524	5,970	27.73	44	0.2	0.7
2002	21,355	6,121	28.67	58	0.3	0.9
2003	21,148	5,891	27.86	56	0.3	1.0
2004	19,632	5,047	25.71	126	0.6	2.5
2005	20,067	5,108	25.45	152	0.8	3.0
2006	20,423	5,258	25.75	158	0.8	3.0
2007	20,738	5,356	25.83	157	0.8	2.9
2008	21,194	5,595	26.40	183	0.9	3.3
2009	21,277	5,872	27.60	189	0.9	3.2
2010	22,594	6,425	28.44	189	0.8	2.9

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>, tabulka autorka

¹⁰² Zaměstnané osoby nad 15 let. Údaje o zaměstnanosti uvedeny v miliónech.

Tabulka č. 1.5.

Zaměstnanost žen v průmyslových odvětvích a dopravě v Turecké republice v období 1988 - 2010¹⁰³

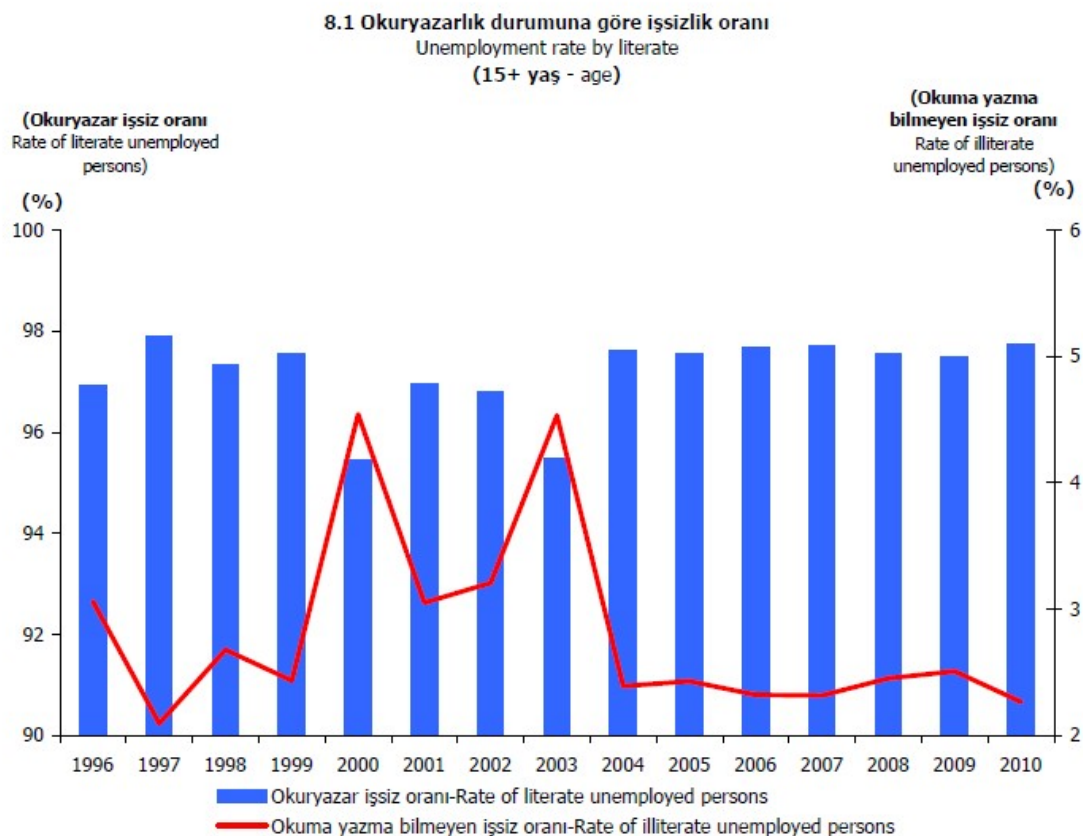
Rok	Zaměstnanost - ženy			Průmyslová odvětví a doprava		
	Zaměstnáno celkem (ženy+muži)	Ženy - celkem	% ženy	Ženy - celkem	% zaměstnaní (ženy + muži)	% celkem zaměstnané ženy
1988	17,754	5,235	29.48	380	2.1	7.3
1989	18,222	5,676	31.13	440	2.4	7.8
1990	18,538	5,636	30.41	412	2.2	7.3
1991	19,287	5,893	30.56	408	2.1	6.9
1992	19,460	5,778	29.69	547	2.8	9.5
1993	18,501	4,778	25.83	461	2.5	9.6
1994	20,007	5,815	29.06	503	2.5	8.7
1995	20,586	5,957	28.94	446	2.2	7.5
1996	21,195	6,128	28.91	438	2.1	7.1
1997	21,203	5,804	27.38	497	2.3	8.6
1998	21,778	6,092	27.97	496	2.3	8.1
1999	22,048	6,335	28.74	549	2.5	8.7
2000	21,581	5,800	26.88	573	2.7	9.9
2001	21,524	5,970	27.73	518	2.4	8.7
2002	21,355	6,121	28.67	556	2.6	9.1
2003	21,148	5,891	27.86	508	2.4	8.6
2004	19,632	5,047	25.71	530	2.7	10.5
2005	20,067	5,108	25.45	557	2.8	10.9
2006	20,423	5,258	25.75	543	2.7	10.3
2007	20,738	5,356	25.83	514	2.5	9.6
2008	21,194	5,595	26.40	494	2.3	8.8
2009	21,277	5,872	27.60	521	2.4	8.9
2010	22,594	6,425	28.44	610	2.7	9.5

¹⁰³ Zaměstnané osoby nad 15 let. Údaje o zaměstnanosti uvedeny v miliónech.

Grafy

Graf č. 1.2

Nezaměstnaní v Turecké republice v období 1996- 2010 (osoby starší 15 let)

Zdroj: Ekonomik Göstergeler, [online], [01.03.2012]. Dostupné z: <http://www.turkstat.gov.tr/Start.do>

Graf č. 1.3

Hlavní sektory turecké ekonomiky, zemědělství, průmysl a služby. Období 1991 – 2010

Zdroj: Turkey. EU Bilateral Trade and Trade with the World, [online], [03-01-2012]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113456.pdf